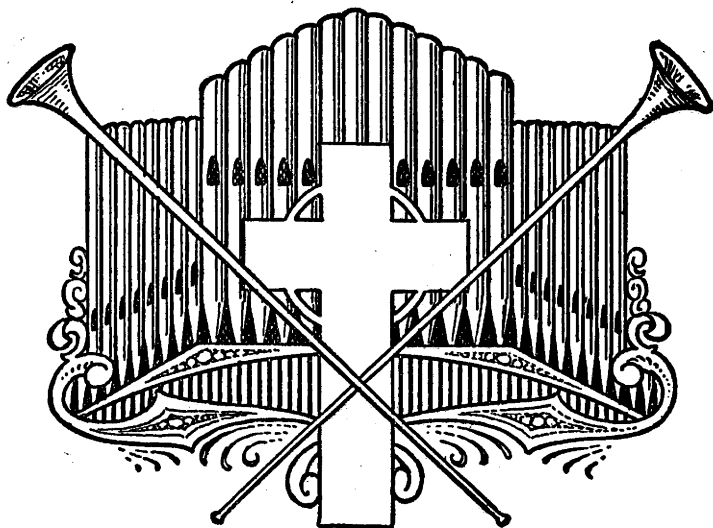

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER
OCH
SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- o. KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, KYRKO-
HERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM OCH MUSIKDIREKTÖREN
SVANTE SJÖBERG, KARLSKRONA

UTGIVEN AV DOMKYRKOVICEPASTOR ARTHUR ADELL, LUND

15 Sept. ÅTTONDE ÅRGÅNGEN N:o 8-9 1933

STOCKHOLM, SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

UPPSATSER.

A. Adell: Biskop G. Aulén	33
—» Nordiskt kyrkomusikermöte	65
—» Psalmvalet	113
—» Evangeliebokens kollektböner	126
—» Julkalendrar	8
O. Agrell: Kyrkosångshögtiden i Uppsala	161
—» Från en tysk kyrkomusikalisk läroanstalt	179
F. M. Allard: Nya organistexamen	60
—» A. Fasmer Dahl	148
Alla helgons dag (Hymner)	145
H. Andersson: Mässa och mässkrud	151
B. Anrep-Nordin: Nya organistexamen	2
G. Aulén: Nya organistexamen	21
—» Ur herdabrevet	81
E. Bangert: Orgelns användning i gudstjänsten	97
Bestämmelser vid orgelbygge	91
Bön på Sexagesima	17
B. Cnattingius: Kyrklig konst 1932	55
—» Dopfontens plats	125
Dies est lætitia	184
E. Erlandsson: Psalm vid biskopsinviqning	108
A. E. Fahlin: Kyrkomusikernas ställning	185
K. Gustafsson: Kyrkomusikaliska elementa	177
J. Hedar: Tredje Schützfesten	25
—» Postludier för passionstiden	29
—» Postludier för advents- och jultiden omslaget till nov. nr.	
—» Lägre organistexamen	170
A. O. T. Hellerström: Den svenska tidegården	146
Kyrkomusikermötet i Stockholm	43, 58, 65
Kyrkosångsmötet i Uppsala	90, 134, 161
L. Lindhagen: Ad Invocandum Spiritum Sanctum	73
—» Christe qui lux	23
—» In tempore Pasche	33
E. Lundberg: Landsbygdens kyrkogårdar	38
C. A. Moberg: Nutidsläget i vårt lands kyrkomusik	106
—» Missalets inledningsantifonier	129
G. Morin: J. Chr. Fr. Haeffner	17, 35
—» Haeffners musikaliska skapande	68
—» 1700-talets svenska koralboksarbete	115
Nordiska kyrkomusikermötet i Stockholm	43, 58, 65
Nya organistexamen	2, 21, 42, 60, 142, 170
D. Olson: Nya organistexamen	42
K. Peters: Kyrkomusikens historia	49
—» Nutidsläget i vårt lands kyrkomusik	104
C. Rogberg: Nya organistexamen	6
C. Rosenqvist: J. L. Krebs	149
A. Runbäck: Orgelrestauration	164
G. Schedin: Gammal engelsk orgelmusik	7
—» Gottfrid Silbermann	40
—» Orgeln i All Hallows church	133
Sv. Sjöberg: Nya organistexamen	22
J. Sundberg: Orgelns användning i gudstjänsten	85
P. Söderlind: XIII intern. konsthistorikerkongressen	173
I. D. Wallerius: Nutidsläget i vårt lands kyrkomusik	100
H. Weman: Nya organistexamen	4
—» Orgelns användning i gudstjänsten	82
Zacheus arboris (med övers. och musik)	1
W. Ahlén: Nya koralförslag	24
—» Svensk orgelkonst 1932	52
—» Nya orgelnoter	87
	IN MEMORIAM.
	I. D. Walerius
	A. Fasmer Dahl

RECENSERADE ARBETEN.

I. LITTERATUR.

A. Adell: Högmässaordningen	30
Allmogemålningar fr. Dalarne	159
A. Adell o. K. Peters: Evangelisk Tidegärd	146
F. M. Allard: Våra psalmmelodier ..	00
G. Aulén: Herdabrev	112
J. Baum: Malerei und Plastik d. Mittelalters	150
Bibelske Psalmer	190
L. Clarke: Liturgy and worship	94
Danmarks kirker	110
O. Doering: Christl. Symbole	140
L. Eisenhofer: Handbuch der katol. Liturgik II.	157
C. Elis: Orgelwörterbuch	109
S. F. Fredlund: Andra årgångens högmässotexter	79
A. Fridner: För stilla stunder	79
B. Gatterdam: Schule d. Choralbegleitung	45
K. Gersberger: Handbuch der Musik..	109
C. Gröber: Kirche und Künstler	14
Göttliche Liturgie d. hl. Chrysostomus	30
J. W. Hamner: Visby domkyrkas gravstenar	175
Handbuch d. deutschen evang. Kirchenmusik	78
J. Jacobsson: Hallands kyrkor	31
G. Jensen: Inför den heliga tjänsten..	48
D. Johner: Erklring d. Kyriale ..	138
— Die Sonn- und Festtagslieder ..	138
Julkalendrar	8
Kempf: Handbuch der Liturgik	137
R. Koch: Christliche Symbole	111
R. Lindstam: Kyrkor som frsvunnit..	31
S. Lizell: Musikens första grunder	78
L. Lund: Guds spelman	142
Lundblad-Peters: Psalmvalslista	113
M. Luther: Theologie d. Kreuges	191
H. Lützeler: Christl. Kunst d. Abendlandes	46
Malmberg-Rosendal: Aftonsngspostilla	111
C.-A. Moberg: Kyrkomusikens historia	49
R. Mörner: Björkvik	191
T. Norlind: Handbok i sv. musikens historia	74
Ordo Romanus I	108
G. Pauli: Monumentalmleriet i Sverige	175
G. Paulsson: Tanke och form i konsten	141
K. Peters: Psalmvalslista	113
A. G. Pettersson: Kristinehamns krönika	191
H. Preuss: Das Bild Christi	47
A. L. Romdal: Linköpings domkyrka..	14
J. Roosval: Fornkristen konst	175
G. Rosendal: Rtte lärare	47
— Bilder och tankar	191
E. E. Ryden: The Story of our Hymns	10
E. Rnning: Dansk Salmesang	158
G. Schwalke: Volk lernt greg. Choral..	45
Småskrifter om kristendom	79
Volks-Schott	190
Br. Weigl: Handbuch der Orgellitteratur	12
J. Welle: Fader vr	112

II. MUSIKALIER.

Th. Aagard: 26 Prludier	13
Album fr Frauenchor	44
C. Beck: Sonatina	139
— Två prludier	139
D. Buxtehude: Jubilate Domino	13
N. Bruhns: 3 Prludien	64
H. Distler: Christ der du bist der helle Tag	44
J. L. Emborg: Passionsmusik	44
— Sonate for Violin og Orgel	110
W. Frtner: Toccata und Fuge	139
— Konsert f. Orgel och strkorkester	140
Hemmets koralbok	95
Hymnal and Order of Service	11
Fr. Hfer: 4 Prludien	138
M. Holmström-Ingers: Svenska sånger	138
Kyriale fr das Volk	95
L. Kstel: 24 Pre- og Postludier	31
Krsngen V.	110
J. Morn: 12 nya motetter	41
— 15 hymner och motetter	43
— Koral med variationer	110
— Jul	190
Neue Schulkantaten	78
D. Olson och A. G. Joelsson: Koralfrspel	13
Orgelbuch I, II	138
Orgelmeister d. 17. u. 18. Jahrh.	31
J. Pachelbel: Cicconna	64
Pro Musica	138
C. Rogberg: Pingshymn	77
P. Steenberg: Fire kirkekor	77
Svensk klassisk musik	14
I. Widén: Koralfantasi	174
W. Ahlén: Allegro festivo	31
— Pskhymn	44

MEDELANDEN.

Alternativa melodier	189
Avskrift av musikverk	192
Koralvecka i Båstad	92, 159
Lägre Organistexamen sommaren 1932	142
Musikkonservatoriet	16, 64, 96, 142
Kyrkosngens Vänners centralkommitté	27, 62
Kyrkosngens Vänners stiftskretsar ..	16, 32, 62, 96, 159
Organistforeningens Centralstyrelse ..	27
Kyrkosngsforbundets Centralrd	28
I Stiften	143
Kyrkomusikermtet i Stockholm ..	43, 58
Kyrkosngsmtet i Uppsala	48, 90, 96, 134, 161
Val ..	16, 32, 48, 80, 96, 112, 142, 176, 191
Från Danmark	144
Från England	144
Från Finland	64, 191
Från Tyskland	48, 64, 96, 112
Nya orglar ..	16, 176 (samt  omslaget till mars-, maj-, aug- och sept-numren)
MUSIKBILAGA:	
Förslag till nya koraler: april.	
KYRKOKALENDER	
terfanns i omslaget till följande nummer:	
januari, mars, maj, augusti, september och november.	

Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv

Redaktionens adress:
Bredgatan 14, Lund. Tel. 658.

Expeditionens adress: *Svenska Kyrkans
Diakonistyrelses Bokförlag, Stockholm 7.*

Tel. 23 24 05.

Postgiro 675.

Tidskriften utkommer med 1 nummer
den 15 i varje månad. För juli—aug.
utkommer ett nummer den 1 aug.

Prenumerationspris: å posten, i bok-
handeln eller direkt från förlaget: kr.
4:50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
reppning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Dom-
kyrkovicepastor A. Adell, Lund: Psalmvalet.
— Bibliotekarie G. Morin, Stockholm: 1700-
talets svenska koralboksarbete. — Intendent
B. Cnattingius, Linköping: Dopfontens plats.
— Docent C.-A. Moberg, Uppsala: Missalets
inledningsantifonier. — Musikdirektör G.
Schedin, Stockholm: Orgelverket i All Hal-
low. — Kyrkosångshögtiden i Uppsala. —
Evangeliebokens kollektböner. — Recensio-
ner. — Lägre organistexamen 1933. — Med-
delanden.

Waldemar Åhlén

Allegro festivo för orgel. Pris kr. 2:50.

— "ett stycke levande och god musik, mättat
av temperament och skaparglädje. Vi motse
med stort intresse nya verk av Åhléns hand",
skriver Moses Pergament under rubriken
"Ny svensk musik" i Sv. Dagbl. för den 11/8.

NORDISKA MUSIKFÖRLAGET

REGERINGSGATAN 35 TEL.: 23 11 15

nottryk
NORDISK NODESTIK- OG TRYKKERI
SAMT LITOGRAFISK ETABLISSEMENT
GRUNDLAET 1894
ST. KONGENS GADE 63.
KØBENHAVN

TELEFONER:

3304
13057

Telegr. Adr. Nodestikog, Köpenhamn

Anbefalles i Herrar Förläggares och
Kompositörers välvilliga åtanke vid
behov av nottryck i förstklassigt
utförande till billigaste pris ●

*Mångårig leverantör till
Sveriges största förlag*

Skicka oss Edert manuskript och
vi sända Eder omgående offert

Kyrkokalender

för kyrkoårets slut.

Allmän kyrkobön: Alternativ III (Tänk, o Herre, på din församling.) På Allhelgonadagen: Alternativ I: (Dig evige, Allsmäktige Gud.)

ADERTONDE SÖNDAGEN EFTER TREFALDIGHET.

För helgsmålsbönen:

Sv. psb. 203; 442. Psalt. 25: 1—9. Hos. 10: 12.

För högmässan:

Sv. psb. 208: 1; 203; 180: 5—6; 425: 3—6 [155: 1; 150]; 216: 5. Postludium H. o. W. n:r 45.

För aftonsången:

Sv. psb. 328; 459: 3—7; 221: 2.

För veckans dagliga andakter:

Månd. 16 okt. Sv. psb 429: 1—3; 429: 5 (a. 443: 1, 2; 443: 5.) Psalt. 103: 1—13. 2 Petr. 3: 1—18.

Tisd. 17. Sv. psb. 178: 5; 178: 8—9. Psalt. 30: 2—13. Jak. 1: 1—27.

Onsd. 18. Sv. psb. 241: 1; 241: 5—6. Psalt. 37: 1—6. Jak. 2: 1—26.

Torsd. 19. Sv. psb. 646: 1, 2; 646: 3. Psalt. 18: 29—35. Jak. 3: 1—4; 10.

Fred. 20. Sv. psb. 182: 1; 182: 4—5. Psalt. 22: 24—32. Jak. 4: 11—5: 20.

Lörd. 21. Sv. psb. 562: 1—2; 562: 3. Psalt. 65: 2—9. Jud. 1—25.

NITTONDE SÖNDAGEN EFTER TREFALDIGHET.

För helgsmålsbönen:

Sv. psb. 194; 442. Psalt. 13. 1 Mos. 15: 1—6.

För högmässan:

Sv. psb. 182: 1, 2; 194: 1—3; 47: 1; 176: 8—10 [158: 17, 18; 150]; 230: 6. Postludium: H. o. W. n:r 18.

För aftonsången:

Sv. psb. 579: 1—4; 199: 3—5; 583: 3—4.

För veckans dagliga andakter:

Månd. 23. Sv. psb. 248: 1—2; 248: 3 (a. 649: 1—2; 649: 3). Psalt. 103: 15—22. Joh. 1: 1—28.

Tisd. 24. Sv. psb. 471: 1, 2; 471: 8. Psalt. 34: 2—9. Joh. 1: 29—51.

Onsd. 25. Sv. psb. 258: 2; 258: 6. Psalt. 25: 4—14. Joh. 2: 1—25.

Torsd. 26. Sv. psb. 221: 1; 221: 2. Psalt. 23. Joh. 3: 1—21.

Fred. 27. Sv. psb. 582: 1—2; 582: 7. Psalt. 55: 2—9; 23. Joh. 3: 22—4: 6.

Lörd. 28. Sv. psb. 321: 1; 321: 4. Psalt. 16: 1—7. Joh. 4: 7—42.

TJUGONDE SÖNDAGEN EFTER TREFALDIGHET.

För helgsmålsbönen:

Sv. psb. 184; 439. Psalt. 85: 2—8. Jes. 5: 1—7.

För högmässan:

Sv. psb. 450: 1, 2; 184: 4—6; 163: 7; 121 [558: 4; 150]; 527: 5. Postludium: Hanff: Ach Gott, vom Himmel sieh darein (Ch. a. M.).

För aftonsången:

Sv. psb. 227: 1—3; 315; 123: 7.

För veckans dagliga andakter:

Månd. 30. Sv. psb. 1: 6; 1: 7. Psalt. 108: 2—7. Joh. 4: 43—5: 18.

Tisd. 31. Sv. psb. 175: 1; 175: 5—6. Psalt. 116: 1—9. Joh. 5: 19—47.

Onsd. 1 Nov. Allhelgonadag. Sv. psb. 486: 1—2; 486: 3. Psalt. 141: 1—4. Joh. 6: 1—27.

- Torsd. 2. Sv. psb. 591:1; 591:3. Psalt.
138:1—8. Joh. 6:28—51.
Fred. 3. Sv. psb. 183:1—2; 183:3—4. Psalt.
77:2—15. Joh. 6:52—71.
Lörd. 4. Sv. psb. 265:1—2; 265:3. Psalt.
100. Joh. 7:1—39.

ALLA HELGONS DAG.

För helgsmålsbönen:

- Sv. psb. 486; 442. Psalt. 87:1—3, 6, 7.
Jes. 26:1—4.

För högmässan:

- Sv. psb. 484:1; 486:1—5; 130:8; 210:4—11
[157:8—9; 487]; 294:6, 7. Postludium:
Morén: Koräl med variationer (Nord.
Mus.-förl.).

För aftonsången:

- Sv. psb. 524:1—6; 488:2—6; 523:3.

För den dagliga andakten:

- Månd. 6. Sv. psb. 378:1, 2; 378:3. Psalt.
89:2—7. Joh. 7:40—8:29.
Tisd. 7. Sv. psb. 600:1—2; 600:6. Psalt.
116:12—19. Joh. 8:30—59.
Onsd. 8. Sv. psb. 609:1; 609:5—6. Psalt.
84: Joh. 9:1—23.
Torsd. 9. Sv. psb. 225:1; 225:4. Psalt.
91:1—5, 10—16. Joh. 9:24—41.
Fred. 10. Sv. psb. 185:6; 189:6. Psalt. 86:
1—13. Joh. 10:1—21.
Lörd. 11. Sv. psb. 271:1—2; 271:3—4.
Psalt. 107:1—9. Joh. 10:22—42.

TJUGOANDRA SÖNDAGEN EFTER TRE- FALDIGHET.

För helgsmålsbönen:

- Sv. psb. 285; 442. Psalt. 85:9—14. 2 Sam.
19:18—23.

För högmässan:

- Sv. psb. 173:1; 285:3—6; 189:5—6; 135
[155:4—5; 150]; 274:6. Postludium: Raa-
sted: Nu bede vi den Hellig aand.

För aftonsången:

- Sv. psb. 299:1—3; 203; 7:5.

För veckans dagliga andakter:

- Månd. 13. Sv. psb. 430:1; 430:9 (a. 650:1;
650:2). Psalt. 63:2—9. Joh. 11:1—27.
Tisd. 14. Sv. psb. 208:1—2; 208:3. Psalt.
18:2—7; 50. Joh. 11:28—12:11.
Onsd. 15. Sv. psb. 137:1—2; 137:3. Psalt.
19:8—15. Joh. 12:12—50.
Torsd. 16. Sv. psb. 595:1; 595:4—5. Psalt.
113:1—7. Joh. 13:1—30.
Fred. 17. Sv. psb. 180:5; 180:6. Psalt. 32:
1—8. Joh. 13:31—14:21.
Lörd. 18. Sv. psb. 535:1; 535:3. Psalt. 33:
1—12. Joh. 14:22—15:27.

TJUGOTREDJE SÖNDAGEN EFTER TRE- FALDIGHET.

För helgsmålsbönen:

- Sv. psb. 306; 442. Psalt. 33:12—22. Jer.
29:7.

För högmässan:

- Sv. psb. 22; 306; 138:1, 2; 299 [164:5;
151]; 431:9, 10. Postludium: H. o. W.
n:r 46 och 47.

För aftonsången:

- Sv. psb. 634:1—7; 383:4—6; 443:4—5.

För veckans dagliga andakter:

- Månd. 20. Sv. psb. 631:3; 631:4. Psalt.
36:6—11. Joh. 16:1—33.
Tisd. 21. Sv. psb. 597:1—2; 597:5. Psalt.
42:2—6. Joh. 17:1—26.
Onsd. 22. Sv. psb. 193:6; 370:4. Psalt.
71:17—23. Joh. 18:1—17.
Torsd. 23. Sv. psb. 257:10; 257:11. Psalt.
16:1—11. Joh. 18:18—19:11.
Fred. 24. Sv. psb. 469:1; 469:6—7. Psalt.
4:2—9. Joh. 19:12—42.
Lörd. 25. Sv. psb. 487:1; 487:6—7. Psalt.
24:1—6. Joh. 20:1—31.

DOMSSÖNDAGEN.

För helgsmålsbönen:

- Sv. psb. 496; 444. Psalt. 82. Dan. 12:1—4.

För högmässan:

- Sv. psb. 499:1; 496; 118:3; 668:6—9 [157:
17, 18; 151]; 663:7, 8. Postludium: H.

Psalmvalet.

G. T. LUNDBLADS *Psalmvalslista*. Ny omarbetad upplaga utgiven av Knut Peters. 75 s. Gleerups förl. 1:50.

Det berättades på sin tid om en teologie professor i Upsala, att han först granskade nummertavlan, när han kom till högmässan i Domkyrkan. Befanns psalmvalet då vara alltför oskickligt gjort, vände han och firade sin mässa i den andra, närbelägna kyrkan.

Utan tvekan är prästens förmåga att uppgöra psalmsedeln en av de starkast bidragande faktorerna, när det gäller att skapa — låt mig säga — hemkänsla i kyrkan. En bristande förmåga i detta stycke sätter spår efter sig i gudstjänstlivet. Oförmågan må sedan bero av brister i kunskapen, tyvärr alltför vanliga, i viljan, i förmågan eller i smaken och omdömet. Där oförmågan är alltför stor blir inte sällan resultatet en psalmsättning, som alldeles fördriver hemkänslan ur kyrkan. Endast en ringa procent av kyrkofolket har därvid såsom professorn flera möjligheter för gudstjänstbesöket.

Nu är det ju så att sedvänjan i vår kyrka givit den tjänstförrättande prästen oinskränkt makt över psalmvalet. Den tidigare reformationstiden har ju dock icke varit främmande för tanken att urvalet av högmässans psalmer för de särskilda söndagarna åtminstone på viktigare punkter, främst i fråga om gradualen, skulle regleras av handbokens föreskrifter. Ännu finnas ju sådana anvisningar, fast i ringa omfång i gällande handbok, nämligen för valet av ingångspsalm. Med de nuvarande förhållandena har i prästens hand lagts rätten att bestämma om det urval av *psalmer* i psalmboken, som hållas levande inom den nuvarande kyrkomenigheten och därmed — i huvudsak — över de *koraler*, som där skola övas. Här kan prästen bliva en herre över församlingen, eller ock en tjänare till hennes glädje. Han gör sig till en herre eller tyrann, när han hänsynslöst överordnar sina personliga tycken och önskningsar de sakliga motiv som borde bestämma hans psalmval. Än nyckfullare är tyranniet, när lättjan och slumpen i förening sätta psalmerna.

Församlingen har rätt att begära — icke att prästen underordnar sig mer eller mindre högljudda kretsars eller gruppers krav — men att han själv underordnar sig den tanke som är den bärande för högmässan i allmänhet och för den ifrågavarande söndagen i synnerhet. Såsom Guds ords predikare har han att gå till psalmvalet och sträva efter att predikan, liturgi och psalmsång sammanhållas till en enhet.

Ty — psalmsången skall vara *församlingens stilla meditation och bön* åsyftande antingen att bereda de trognas hjärtan för det som skall komma eller ett fullföljande och sammanfattande av det som redan har

förkunnats i textläsning eller i predikan. I psalmen predikar församlingen själv eller beder.

Törhända behöver detta alldeles särskilt inskräpas för prästen som står ensam ute i sin församling och bär ansvaret för församlingsgudstjänsten söndag efter söndag. Han har större möjlighet att ensidigt trycka sin stämpel på gudstjänstlivet än den präst som har kolleger som skifta med honom vid altaret och på predikstol. Det är ock klart att en präst med speciell läggning, en rörelsepräst eller en präst med ett särskilt intresse — här har större frestelser för ensidighet och till subjektivism av det slaget som i längden kan trötta ut församlingen och kränka hennes legitima krav. Detta krav är ett krav icke på omväxling allenast, utan på fulltonighet i den förkunnelse, som är församlingens privilegium.

En stor svårighet för den psalmsättande prästen, vare sig han är ensam i sin tjänst eller ej, är att nå översiktlighet över det egna psalmvalet. En fullständigt onödigt enformighet i psalmsättningen uppkommer icke sällan därigenom att uppmärksamheten inriktas helt på den förevarande söndagen, ej på dess plats i kyrkoåret, på de flydda söndagarna och deras naturliga psalmer eller de efterföljande söndagarna. Därigenom går församlingen ofta miste om den verkningsfulla växling, som kyrkoåret skänker. Passionstiden kan bli en enda enahanda långfasta, i stället för en via dolorosa som mörknar ju mer den närmar sig slutet.

Det är heller ingalunda likgiltigt hurudan totalsumman av de i högmässan under ett kyrkoår sjungna psalmerna blir, vare sig man därvid främst tänker på vad som fått komma med — en del kanske upprepat till leda — eller på vad som kanske aldrig fått bäras fram av församlingen i dess sång.

En inventering av något års psalmsedlar borde törhända esomof-tast anfallas såsom en nyttig självvranssakan för prästen. Den skulle törhända ge svar på ett annat intressant spörsmål: vid vilka delar av kristendomen uppehåller sig den nutida förkunnelsen helst? Eftersträvar prästen fulltonighet i sin predikan så strävar han förvisso ock att låta samma fulltonighet och djup uttryckas i församlingens predikan — de fem eller de sju psalmerna i söndagens högmässa.

I förordet till den nya upplaga av Lundblads med rätta vitt spridda psalmvalslista, som kyrkoherde Knut Peters har utgivit, diskuterar den nye utgivaren med stor grundlighet den funktion, som de olika psalmerna fylla inom högmässan. Liturgi-historiskt och hymnologiskt vetande förenar sig i denna diskussion liksom i det efterföljande psalmurvalet med fin psykologisk takt. Man följer diskussionen med intresse. På åtskilliga punkter har den nya upplagans utgivare en annan syn på psalmvalet än den äldre. Pietetsfullt har då kyrkoherde Peters ställt båda sida vid sida.

Detta gäller främst valet av gradualpsalmen. Lundblad hävdade ju här den Quenselska principen om gradualet såsom responsum till episteln. Peters låter däremot evangeliet såsom dagens huvudtext bestämma psalmvalet. Rent teoretiskt, principiellt måste anmälaren här ansluta sig till den Quenselska uppfattning, vilken ju blir den nödvändiga konsekvensen av den här förut hävdade uppfattningen av psalmen såsom församlingens

fortsatta meditation över den lästa texten. Meditationen eller utläggningen kan icke rimligtvis komma före texten. Det är icke tillfredsställande när psalmen föregriper evangeliet. Den har en förberedande uppgift men skall icke föregripa.

Detta rent principiellt. Praktiskt är det oundgängligt nödvändigt att rucka på principerna. Andra hänsyn, vilka måste erkännas som legitima, kräva att tillfredsställas. — En epistel, till exempel, som faktiskt icke kan anses hemmahörande under söndagens tema, får icke så binda psalmsättaren, att han väljer en gradual, som ytterligare understryker det disparata momentet. Kravet på gudstjänstens enhetlighet är legitimt. I striden mellan sådana legitima krav får vid psalmvalet det slutliga avgörandet lämnas åt den goda smaken och omdömesförmågan. Man kan icke heller rättvisligen beskylla Peters för att driva sin tes till ytterlighet. Att han här i psalmvalslistan ställt båda de olika utgångspunkterna sida vid sida är otvivelaktigt en förtjänst i den nya upplagan.

I den nya upplagan har jämväl de nya psalmerna inarbetats i den mån de kunnat anses tjänliga som högmässopsalmer. I förordet anger kyrkoherde Peters sin ställning också till dessa. Gent emot de nytillkomna av den andliga sångens prägel ställer han sig avvisande åtminstone ifråga om deras användbarhet i högmässan.

En nyhet i upplagan är införandet av offertoriepsalmer. Även här har de temporeprincipen kommit till uttryck, vilket säkert kommer att tjäna till att göra nattvardens innehåll rikare.

En avdelning psalmer för kasuella tillfällen avslutar psalmvalslistan tillika med ett par översikter över de psalmer, som förekomma i Introitus och Gradualen.

Liksom förr Lundblads psalmvalslista var en god hjälp för den flitige prästen i denna viktiga del av hans högmässoberedelse, så blir förvisso den nya upplagan det för den nuvarande generationen. Det kan väl icke förhindras att den därtill blir en vilokudde för den late prästen. I så fall en vilokudde, över vars verkningar församlingen åtminstone icke behöver bliva bedrövad. Inalles erbjuder den en utmärkt hjälp att komma till rätta med utmejslandet av gudstjänstens tema i församlings-sången och samtidigt en hjälp att erhålla en överblick över psalmsättningen under ett kyrkoår.

Arthur Adell.

Bidrag till kännedom om 1700-talets svenska koralboksarbete.

En överblick.

För att rätt förstå och rättvist kunna bedöma Johan Christian Fredrik Hæffners insats på koralmusikens område i vårt land torde det vara nödvändigt att kasta en blick på det arbete, som nedlades på området under 1700-talet eller noggrannare preciserat mellan åren 1697 och

1808; det förstnämnda årtalet representerande tidpunkten för tryckandet av musiken till 1695 års psalmbok och det sistnämnda Hæffners första koralbok. En sådan överblick torde också vara så mycket mera berättigad, som det saknas utförligare arbete härom.

Liksom 1695 års psalmbok kan anses som ett led i den ortodoxa riktningens inom vår kyrka strävan att skapa uniformitet och som »resultatet av det arbete, som 16:de och 17:de århundradena nedlagt på tillvägbringandet af en svensk protestantisk psalmbok af den art, att den lika tilltalade de bildade som den stora massans känsloliv» (G. Ljunggren, »Svenska Vitterhetens häfder», 1873—1895), kan 1697 års koralpsalmbok även anses som ett led i denna strävan och som »slutstenen i såväl reformationstidens som storhetstidens koralarbete» (T. Norlind, »Svensk musikhistoria», 1918).

1700-talet var i stort sett i vår kyrkas historia pietismens århundrade, först mot slutet av seklet började det rationalistiska neologiska tänkesättet att bli en makt. Vad psalmdiktningen under samma århundrade beträffar säger dock psalmforskaren Liedgren i »Wallins läroår som psalmdiktare» (1916), att hela det svenska 1700-talets psalmboksarbete var »bestämt av estetiska synpunkter». Detta Liedgrens yttrande gäller också i hög grad 1700-talets svenska koralboksarbete, även om man här och var finner andra orsaker till vidtagna förändringar, främst en pietistisk strävan efter större känslsamhet.

Att införa den läsekrets, till vilken denna tidskrift riktar sig, närmare ingå på den svenska, kyrkliga psalmdiktningen under 1700-talet torde vara onödigt, men då de arbeten som utförts blotta förhållanden av musikaliskt intresse, är en kort överblick berättigad.

Det uppstod mycket snart, som vi veta, en stark reaktion mot den av ortodoxin skapade 1695 års psalmbok. Initiativet härtill togs givetvis från privat håll, medan frågan enligt Moliis-Mellberg (»Den svenska psalmboksrevisionens grundtankar», 1926) första gången kom före i riksdagen 1746. Först 1764 tillsattes en kommitté, den s. k. Celsiska psalmbokskommittén, vars arbete resulterade i »Then Swenska Prof-Psalmboken» (1765—67), vilken dock ej kom att röna något större erkännande. 1789 fick Uppsala domkapitel i uppdrag av riksdagen att utarbeta ett nytt förslag, som förelåg färdigt 1793, »Förslag till Kyrko-Sånger För Svenska Församlingen». Men ej heller denna gång vann förslaget gillande, och en förnyad revision överläts åt en ny kommitté tillsatt av konungen den 7 okt. s. å. Först under 1800-talets andra årtionde upptogs emellertid ett mera framgångsrikt arbete, en ny kommitté tillsattes 1811, vari Johan Olof Wallin var den ledande kraften. Den slutgiltiga psalmboken utkom, som vi alla veta, 1819. Kommittén hade här spelat en underordnad roll, verket var Wallins. — Förutom dessa officiella arbeten utkommo naturligtvis en hel rad enskilda psalmsamlingar, av vilka flera vunno betydande spridning, men att här ingå på dem skulle föra för långt.

Ser man nu först och främst på de olika psalmbokskommittéernas ställning till den musikaliska sidan av saken, sådan den kan utläsas av de handlingar, vilka äro bevarade (främst i Riksarkivet och Upsala lands-

arkiv), finner man snart att intresset för musiken varit ytterst ringa. Beträffande den 1764 tillsatta kommittén talas i den av Kungl. Maj:t givna instruktionen om, att arbetet skulle bringas till fullbordan »med all sorgfällighet under tilhjelp af en skickelig Collector eller Notarie, samt en förfaren Musicus eller Cantor». Någon sådan musiker hade, framgår av en annan skrivelse, dock aldrig anlitats, och likväl hade som musikalisk rådgivare frivilligt anmält sig organisten och director musices vid gymnasiet i Linköping J. Miklin, ett namn, som vi senare komma att möta. Men även andra, icke-musiker, utanför kommittén stående personer, visade sitt intresse för den musikaliska delen. Bland namn vi möta märkas filologen Sven Hofs och dåvarande kyrkoherden, sedermera teologie professor i Uppsala D. Annerstedts. Mest ingående behandlas musiken i en odaterad men säkerligen någon gång under åren 1765 eller 1766 ingiven anonym skrivelse. Trots instruktionen och utomstående personers påstötningar sköts musiken åt sidan, och det enda kommittén uträttade var uppsättandet av ett melodiregister, hänvisande främst till 1697 års koralpsalmbok, men även till mera allmänt spridda sångsamlingar såsom »Mose och Lamsens Wisor» samt Kingos »Sjunge-Koor». Till 29 psalmer saknas dessutom helt några melodihänvisningar. Samma likgiltighet i musikaliskt hänseende präglar även Upsala domkapitels arbete. I ett till det första arket av förslaget bifogat tryck talas visserligen om att konsistoriet »dragit försorg» om att till de psalmer, vilka sakna melodihänvisningar, skulle fogas »nya toner», men något synligt resultat härav kom ej till utförande. Bland kommitténs handlingar, vilka finnas bevarade i Upsala landsarkiv, ingå emellertid en del inkomna skrivelser, som beröra musiken, men de härstamma även denna gång från utomstående: Olof Spak, Sven Hiertzon och A. Malm. Den vidlyftigaste och skarpaste vidräkningen med kommitténs sätt att behandla den musikaliska sidan av saken utövades av prästmannen och författaren Israel Geringius i dennes anonymt från trycket utgivna »Tankar om Kyrkosång, jämte Tillämpning häraf til Den Nya Upsala Profpsalmboken» (1793), en skrift, som det tyvärr här skulle föra för långt att ingå på, men som är av största intresse för kännedomen om 1700-talets svenska kyrkomusikaliska förhållanden, enkannerligen koralmusiken och koral-sången. Även nu nöjde sig kommittén med att utarbeta ett melodiregister, vilket emellertid inte heller denna gång är fullständigt, då hela 60 psalmer sakna melodihänvisningar. Förhållandet hade givetvis rättats, om förslaget blivit antaget, men det visar likväl kommitténs synpunkt på den musikaliska delen av arbetet. Först Wallin och psalmbokskommittén 1811 —19 tillkallade en musikalisk rådgivare; det var ingen mindre än Musikaliska akademiens dåvarande sekreterare, Per Frigel, vilken emellertid på Geijers tillskyndan 1818 ersattes av Hæffner.

Samma ringa intresse för musiken uppvisa även i stort sett de enskilda psalmboksförfattarna. Det finnes sålunda endast en enda sångbok, vari melodierna med åtföljande generalbas finnas återgivna, och det är i den av pietistisk anda präglade »Siälens Himla-Lust På Jorden, bestående uti XXXVI Anderika Psalmer» (1700). Melodiernas antal svarar mot psalmernas, således 36, varav 21 som kompositör ha den i hovkapellet verk-

samme musikern Petter Paul Hoppe, medan 3 äro hämtade från Lobwasser och de 12 övriga utgöra »bekanta Melodier». F. ö. har Hoppe redigerat hela den musikaliska delen av arbetet. — I alla övriga sångsamlingar, bl. dem den under 1700-talet vitt spridda men redan 1689 i Göteborg i svensk översättning utgivna Kingos »Sjunge-Koor», den första helt för privatbruk avsedda pietistiska sångsamlingen »Mose och Lamsens Wisor» (1717) och den herrnhutistiskt präglade »Sions Sånger» (1743—45), finnes endast angiven den melodi, efter vilken sången skulle sjungas. Härvid är att märka, att man förutom hänvisningar till svenska sånger även hänvisa till danska och tyska, i allmänhet koraler. Man torde sålunda härav kunna draga den slutsatsen, att koraler av tyskt och danskt ursprung, ej upptagna i 1697 års koralpsalmbok, till en del voro allmänt kända i vårt land under 18:de århundradet.

Efter vad av psalmboksförslagen och alla enskilda psalmföretag synes framgå, skulle intresset för själva melodierna ha varit ringa. En betydligt ljusare bild av förhållandet får man emellertid, om man tar i sikte alla de koralböcker, samtliga utgörande överarbetningar av 1697 års koralpsalmbok, som av enskilda författare utarbetades. Samma blir förhållandet om man ur musikalisk synpunkt granskar reseskildringar och landskapsbeskrivningar från denna och den därpå närmast följande tiden. Om ett starkt intresse för kyrkomusiken vittna även de många orglar, som byggdes eller förbättrades, och den oftervillighet, som härvid lades i dagen från hela församlingars eller enskildas sida. Att man här och var motarbetade orglars införande ändrar icke förhållandet. Slutligen må erinras om de relativt rikligt förekommande uppsatser och avhandlingar, vilka i olika hänseenden berörde kyrkomusiken.

Melodierna med åtföljande generalbas till 1695 års psalmbok trycktes första gången, som vi alla känna och som här tidigare omnämnts, 1697. Psalmboken utkom redan under 1700-talet i en mångfald upplagor men med musik endast i tre, nämligen 1701, 1739 och 1774. I de två förstnämnda hade tillfogats en »ny melodi» förutom den gamla vid nr 178, medan upplagan 1774 helt överensstämmer med 1697 års. Förutom dessa tryck förekommo under hela 1700-talet en rad avskrifter, vilka samtliga dock uppvisa en hel del avvikelser från förebilden. Dessa avvikelser äro emellertid av så ringa omfattning, att de ej kunna rubricera koralböckerna som självständiga arbeten.

Redan tidigt framträdde, som här förut i korthet framhållits, ett starkt missnöje med 1695 års psalmbok. I överensstämmelse härmed finna vi också snart en viss kritik göra sig gällande mot musiken i 1697 års koralpsalmbok. Man fann, att den i en del hänseenden ej motsvarade tidens smak, men dessutom upptäckte man andra brister och felaktigheter. Komministern i Hubbo och Tillberga August Bäck säger härom i förordet till sin 1891 tryckta lilla koralsamling »Huru hafva våra förfäder sjungit sina psalmer?», att »en och annan oegentlighet och brist i de gamlas behandling af ackordläran . . . samt de många tryckfelen och andra ofullständigheter i notskriften hos 1695 års psalmbok, gjorde en revision i den musikaliska behandlingen mycket snart påkallad».

Till de tidigare överarbetningarna av 1697 års koralpsalmbok, troligen

härstammande från omkr. 1740, hör en av hovkapellisten och organisten i Storkyrkan Ferdinand Zellbell d. ä. utarbetad koralbok. Vad man först lägger märke till vid en jämförelse mellan gamla koralpsalmboken och Zellbell d. ä:s verk är, att i det senare koralerna indelats med taktstreck. Vidare har det av författaren själv skrivna exemplaret helt utarbetat ackompanjemang, varvid är att märka, att även de melodier, som i gamla koralpsalmboken saknade ackompanjemang, här erhållit sådant. Koralerna äro vidare upptecknade med fjärdedelsnoten som räkneenhet. Vad själva melodin utan tanke på rytmen beträffar, faller genast i ögonen den rika utsmyckning av rent instrumental karaktär, som tillagts densamma. Få äro de toner, som ej försetts åtminstone med ett förslag, och som regel gäller, att näst sista tonen i slutfallen försetts med en drill. Vidare framträder tydligt den förkärlek Zellbell d. ä. haft att vilja göra själva melodilinjerna mjukare. De större tonstegen söker han sålunda undvika eller utfylla med genomgångstoner. Även finner man, genom anbringandet av återgångstoner, en viss strävan efter att söka få bort det, som förefallit författaren enformigt, nämligen förefintliga upprepningar av en och samma ton (reperkussionston). Egendomligt nog, då man betänker den rika utsmyckning, som bestått melodierna, äro de i gamla koralpsalmboken förekommande melismerna strukna eller åtminstone betydligt förenklade. Koralerna ha genom sin rika utsirning blivit, för att tala med Norlind, »små prydliga sällskapsvisor i sin moderna rococodräkt». Ja, inte nog härmed, en del ha erhållit starkt dansartade drag, nästan övergått till menuetter, gavotter och sarabander. De ha sålunda helt förlorat den ofta manligt kärva karaktär, flertalet av reformationstidens koraler ägde. I rytmiskt avseende ha koralerna genom utsmyckningarna tillförts mera liv, samtidigt som den i äldre koralböcker här och var förekommande taktartsväxlingen borttagits och en del koraler överflyttats från tretakt till tvåtakt. I samband med författarens rytm- och taktbehandling må framhållas hans tydliga försök att åstadkomma en bättre och naturligare deklamation än vad som ofta var fallet i 1697 års koralpsalmbok. Detta är f. ö. ett genomgående drag hos alla 1700-talets svenska koralboksförfattare. Vad harmoniseringen beträffar har även den genomgått en hel del moderniseringar. Den har, liksom melodierna, förlorat något av sin ursprungliga kraft. Härtill har icke i ringa mån bidragit det ständigt i slutfallen återkommande dominantseptimackordet. Harmoniseringen är f. ö. rent ackordisk utan tanke på stämföringen, ofta ytterst klumpigt utförd med på varandra följande ackordpelare. Även kan påpekas växlingen i antalet stämmor; ett typiskt galant manér. Ser man vidare på Zellbell d. ä:s förhållande till kyrkotonarterna, skall man finna en påtaglig strävan efter att ombilda melodierna till rena dur- och mollmelodier, vilken givetvis även får sin motsvarighet i harmoniseringen.

Av det material, som vid här företagen undersökning stått till buds, nämligen i Musikaliska akademiens bibl., Kungl. bibl., Uppsala universitetsbibl., Lunds universitetsbibl., Uppsala landsarkiv, Linköpings lands- och stiftsbibl. samt Musikhistoriska museet förefintliga koralböcker, framstår tydligt, vilken spridning och betydelse Zellbell d. ä:s koralbok haft, då inte mindre än betydligt över hälften av koralböckerna ansluta till

denna. De avvika emellertid samtliga i större eller mindre grad från originalet. Tilläggas kan, att den till tiden yngsta skrivits så sent som 1808 och att, av ägareanteckningar att döma, avskrifter funnits i vitt skilda delar av landet.

Ungefär samtidigt med Zellbell d. ä. utarbetade director musices i Västerås, Christian Gustaf Roman ett förslag till en reviderad koralbok. Titelbladet till densamma, som är tryckt, bär årtalet 1744. Liksom i Zellbell d. ä:s koralbok ha koralerna indelats med taktstreck, ackompanjemangent helt utarbetats och fjärdedelsnoten tagits som räkneenhet. Även liksom hos Zellbell d. ä. ha melodierna rikligt, fast icke i fullt samma utsträckning, försetts med små prydnadsnoter och drillar samt melodilinjens gjorts mjukare. Melismerna ha emellertid här i stort sett bibehållits. Vad rytmen angår, bortsett från de tillfogade utsmyckande figurerna, skall man emellertid hos Roman i långt högre grad än hos Zellbell d. ä. finna en utjämnande tendens. Sålunda ha i stor utsträckning de punkterade fjärdedelsnoterna med åtföljande åttodelar försämrats till jämna fjärdedelar. En egendomlighet beträffande taktindelningen, vilken torde ha sitt ursprung i strävan efter naturlig deklamation, är, att Roman här och var, givetvis i jämn taktart, använder den tretidiga upptakten, medan Zellbell d. ä. utan undantag använder den entidiga upptakten eller börjar på full takt. Här kan i förbigående påpekas, att Carl Fuchs i sin värdefulla men omstridda avhandling »Takt und Rhythmus im Choral» (1911) vill göra gällande, att den tretidiga upptakten utgör huvudtypen av våra koralmelodier, medan den kände musikforskaren Arnold Schering i sin »Die metrisch-rhythmische Grundgestalt unserer Chormelodien» (1927) anser, att den tretidiga upptakten är en typ, som aldrig bör förekomma. En egendomlighet i rytmiskt avseende är vidare, att Roman ofta förlänger näst sista tonen vid repriserna och i sista slutfallet till sitt dubbla värde, medan den sista åter består av en fjärdedel. Vad ackompanjemangent beträffar är det liksom hos Zellbell d. ä. rent instrumentalt, ackordmässigt utan tanke på stämföringen. Ett galant drag är även här det växlande stämantalet. Vad som gällde för Zellbell d. ä. beträffande kyrkotonarterna gäller också här.

Vilken spridning Romans koralbok haft torde vara svårt att avgöra med det till buds stående materialet. Sålunda har endast en enda avskrift återfunnits. Ett par författare göra dock gällande, att även Romans arbete vunnit stor utbredning.

Från samma år som Romans koralbok, alltså 1744, stammar ännu en, nämligen Johan Ewerhardts, director musices et cantus i Skara. Ewerhardts arbete överensstämmer till det yttre i stort sett med de båda tidigare behandlade koralböckerna. Ackompanjemangent är emellertid här ej utarbetat, utan till melodistämman har endast fogats en besiffrad bas. Utsmyckningarna äro dessutom mera sparsamt förekommande. Liksom Roman använder Ewerhardt ofta tretidig upptakt. Vad harmoniken beträffar saknas ej sällan konsekvens i uppbyggnaden, medan det rent hantverksmässiga står på ett högre plan än hos Zellbell d. ä. och Roman.

Till 1740-talet hör dessutom ett koralboksarbete av en i Linköping verksam tysk organist, Baltzar (ev. Balthasar) Knölcke. Verket i fråga

finnes tyvärr ej i behåll, men tack vare två av koralboks författaren till prästeståndet ingivna memorial, dagtecknade den 14 dec. 1746 och den 16 okt. 1751, kan man få en rätt god uppfattning om boken. Sålunda ha koralerna indelats med taktstreck och ackompanjemangent rent instrumentalt helt utarbetats. Någon utsmyckning tyckes ej i högre grad ha förekommit, och melismerna ha borttagits. Vad rytmen beträffar synes en utjämnande tendens ha varit gällande. Till förordet hade författaren själv fogat ett »Compendium informatorum Musicum» samt »ett kort . . . begrepp om principen uti General-Basen». Memorialen innehålla för övrigt en värdefull överblick över kyrkomusikens tillstånd i Sverige vid denna tid. Till det sista memorialet är dessutom fogat konungens privilegium på att få trycka koralboken. På sina skrivelser synes Knölecke ej ha erhållit något svar — typiskt för dåtida kyrkliga myndigheters inställning till kyrkomusiken — koralboken blev aldrig tryckt, och själv dog han redan två år efter det sista memorialets ingivande, alltså 1753.

Till 1740-talet hör ännu ett koralboksarbete, som det tyvärr visat sig omöjligt att över huvud taget få någon uppfattning om, då intet exemplar finnes i behåll, och ej heller något annat, som kan ge vägledning. Koralboken i fråga hade utarbetats av organisten i Jakobs kyrka i Stockholm David Kellner.

Ej fullt tio år efter det Baltzar Knölecke av konungen erhållit privilegium på att av trycket utge en koralbok, tilldelades den förut omnämnde Johan Miklin samma förmån, som dock ej heller han kom att begagna sig av. Privilegiet, som finnes bevarat i Riksarkivet, är dagtecknat den 7 nov. 1760. Vi ha alltså här ett årtal att hålla oss till vid dateringen av denna koralbok. Koralerna äro indelade med taktstreck, men ackompanjemangent har ej utarbetats, utan till melodistämman har endast fogats en besiffrad basstämma. Melodierna ha även här liksom i förut behandlade koralböcker gjorts mera avrundade, men någon utsmyckning förekommer ej. Även melismerna i gamla koralpsalmboken ha strukits. Vad rytmen beträffar skall man än mer, än vad tidigare varit fallet, finna en stark dragning till utjämnning. Den för gamla koralpsalmboken betecknande föruttagningen i slutfallen, vilken även påträffas hos Zellbell d. ä, Roman och Ewerhardt, är här, typiskt nog, försvunnen — ytterligare ett led i den rytmiska nivelleringen. Vad harmoniseringen beträffar visar den samma moderniserande tendenser som andra samtida koralböcker, fast i än högre grad; sålunda förekommer här och var en den liturgiska koralstilen så främmande bildning som den patetiskt verkande nonförhållningen. Harmoniken är i övrigt rikare än vad vanligtvis var fallet. Dessutom kan tilläggas, att författaren på ett fördelaktigt sätt skiljer sig från sina föregångare genom strävan efter en naturlig basmelodi.

Fyra avskrifter ha återfunnits av Miklins koralbok, vilket givetvis tyder på, att även den vunnit en viss spridning. Och att den länge varit i bruk och haft anseende visar en avskrift daterad så sent som 1815. För avskrifterna gälla givetvis här detsamma som för avskrifterna av Ferdinand Zellbell d. ä:s koralbok, att alla uppvisa större eller mindre avvikelser från varandra och från originalet.

Till år 1770 hör ett försök till reviderad koralbok, författat av arki-

tekten och organisten i Riddarholmskyrkan Eric Palmstedt, »Then Swenska Psalmbokens Choraler». Vi har här den strängaste representanten för en utjämnande rytm före Hæffner. Författaren har övervägande behandlat koralerna i stor alla brevetakt och alltså som räkneenhet tagit halvnoten. I rytmiskt utjämnande anda äro också en hel rad melodier överförda från ojämn till jämn taktart. Vidare har sista tonen i perioden erhållit dubbelt tidsvärde och dessutom försetts med fermat. Utsmyckningarna ha i det närmaste helt försvunnit, dock förekommer någon enstaka drill och genomgångston, medan melismerna strukits eller åtminstone förenklats. Vad ackompanjemangt beträffar, som endast består av en generalbasstämma, finna vi en reaktion mot tidigare koralboks författares vecka harmonier, mot deras förkärlek för införandet av dominantseptimor och nonförhållningar. Ackordvalet är i övrigt i allmänhet ytterst diskret. Någon större förståelse för kyrkotonarnas säregenhet skall man emellertid ej finna. — I slutet av koralboken äro upptecknade en del intressanta varianter.

Närmast i tiden följer en av hovkapellmästaren och organisten i Storkyrkan tillika direktör vid Musikkonservatoriet Ferdinand Zellbell d. y. utarbetad koralbok. Verket i fråga, vilket ej kunnat återfinnas i mer än ett exemplar, ansluter tämligen nära till faderns, Ferdinand Zellbell d. ä., arbete. Det skiljer sig dock från dennes genom att ackompanjemangt enbart utgöres av en basso continuostämma och att utsmyckningarna i någon mån modifierats. Koralboken inledes med ett kort företal betitlat »Om Sång-Noter», vari författaren på tidens sätt bl. a. behandlar musikens första grunder.

Från ungefär samma tid stammar en koralbok författad av den bl. a. som orgelvirtuos och lärare högt skattade hovorganisten Henrik Philip Johnsen. Ha avvikelserna från gamla koralpsalmboken beträffande själva den melodiska kärnan hittills varit relativt ringa, bli de hos Johnsen mera påtagliga och ofta förekommande. Sålunda ha endast ett fåtal melodier helt igenom fått behålla den i gamla koralpsalmboken förefintliga formen. Avvikelserna gå visserligen även här som hos de båda Zellbell, Roman o. a. ut på att göra melodilinjen mera avrundad, men, som sagt, i betydligt större utsträckning och på ett radikalare sätt. I övrigt överensstämmer Johnsens koralbok med hänsyn tagen till rytm- och taktartsbehandling tämligen nära med Eric Palmstedts, men går ej så långt som dennes i rationalistisk strävan efter »simplicitet». I harmoniskt hänseende — ackompanjemangt enbart bestående av en besiffrad bas — står han dock närmare Zellbell och de övriga representanterna för den moderniserande tendensen. Av Johnsens koralbok finnes endast ett exemplar, men då man vet, att han var en mycket eftersökt lärare — Hülphers säger i sin »Historiska Afhandling om Musik» (1773), att han »hedras såsom Läromästare af mer än 30 Organister inom Riket, andre Elewer at förtiga» — torde man med fog kunna antaga, att hans koralbok också varit vida känd.

Enligt en uppgift hämtad från W. Berg: »Bidrag till musikens historia i Göteborg 1754—1892» (1914) skall musikläraren och kantorn vid Göteborgs domkyrka, Anders Bonge, vid 1780-talets början ha författat en

koralbok, innehållande »huvudmelodierna, eller så kallade discantstämmorna med sina decorationer», vilken den 4 okt. 1782 inlöts av magistraten. Boken är emellertid förkommen, men av citatet att döma torde den ha tillhört den kategori, för vilken Zellbell d. ä:s och Romans korالبöcker mer eller mindre varit förebilden.

1780-talet har ännu ett korالبoksarbete att uppvisa. Författare är organisten i Storkyrkan sedermera direktören och läraren vid Musik-konservatoriet John Wikmanson. Korالبoken är utskreven med fyra stämmor i partitur, dock ej med tanke på en fyrstämmigt utförd koralsång, enär ackompanjemangstämmorna uppvisa en rent instrumental karaktär. Liksom Harald Vallerius i gamla korالبsalmboken avstod Wikmanson från att indela korالerna med taktstreck och utsatte i stället tvärstreck för att utmärka gränsen mellan de musikaliska perioderna. Några utsmyckningar förekomma ej och melismerna ha strukits. I rytmiskt hänseende har en starkt utjämnande tendens gjort sig gällande. Och vad harmonieringen angår följer Wikmanson tidsandan. Basen uppvisar ofta en stor rörlighet, vilket kanske torde kunna anses som ett utslag av Wikmansons kontrapunktiska, man är frestad säga, klåfingrighet. Stämföringen är iöfrigt ganska klumpig och långt ifrån felfri. Författaren har dessutom utslutit 29 melodier, vilka finnas upptagna i gamla korالبsalmboken.

Med nästa korالبok, den av ingen mindre än Georg Joseph Vogler 1799 av trycket utgivna »Choral-Bok af 90 Melodier till 260 Svenska Psalmer jemte Organist-Scholans Andra del, Som Förklaring» ha vi kommit till slutstenen i 1700-talets av namngivna författare företagna överbearbetningen av 1697 års korالبsalmbok. Verket, vilket är den första fyrstämmigt tryckta korالبoken i vårt land, omfattar, som titeln anger, 90 koraler till 260 psalmer. Av dess 90 melodier ha 89 hämtats från gamla korالبsalmboken medan en (nr. 288) komponerats av Vogler själv. P. Nordenmann säger i sin avhandling: »Studier i svensk hymnologi» (1911), att Voglers avsikt med korالبoken varit »dels att inskränka, dels att komplettera Gamla Korالبsalmboken», det senare bestående däri, att gamla korالبsalmbokens »melodistämman och besiffrade bas ersatts med en fyrstämmig sats, tänkt och skriven för orgel, ej för sångstämmor». I öfrigt redogör Vogler själv i sin »Förklaring öfver Choral-Boken» närmare för arbetet och de principer, vilka legat till grund. Det skulle givetvis vara ytterst frestande att ingå härpå liksom också på själva korالبoken, men då avsikten med denna uppsats varit att skapa en bakgrund för Hæffners korالبoksarbete, må en kort översikt över själva korالبoken vara nog.

Hur ser då Voglers korالبok ut? Den är, som nyss framhållits, fyrstämmigt skriven och med tanke på ett instrumentalt (orgel) utförande av ackompanjemanget. Vad melodin beträffar har Vogler följt, säger han själv, de avvikelser från originalet, som blivit tradition. Han har vidare uteslutit alla de utsmyckningar, som under 1700-talet varit så vanliga, men dessutom även strukit de ursprungliga melismerna. I rytmiskt hänseende har han följt tidens utjämnande tendens. Mot sin egen uppfattning har han dock bibehållit den ojämnna taktarten i den utsträckning den tidigare förekommit. Vad harmoniseringen beträffar gör Vogler själv gäl-

lande, att han noga följt den för koralstilen utmärkande enkelheten, och att han härvid tagit särskild hänsyn till kyrkotonarternas harmoniska behandling. Att han likväl givit vika för tidens smak och infört romantiska drag visar bl. a. hans förkärlek för halvslut, vilka genom sitt sammanhang i den harmoniska utvecklingen få en viss verkan av bedräglig kadens. Vidare må påpekas hans förkärlek för kromatik. Jämför man emellertid Voglers koralharmoniseringar med vad som under 1700-talet i den vägen åstadkommits i vårt land, står hans arbete i en klass för sig, uppvisande stor kunskap och iderikedom. Att han likväl ofta gjorde sig skyldig till fel i stämföringen bör påpekas.

Innan vi övergå till en sammanfattning bör för fullständighetens skull nämnas, att förutom alla dessa koralböcker av namngivna författare finnes en hel rad utan något som helst bomärke. En del ha förut omtalats och därvid rubricerats som avskrifter men med vissa förändringar, dels av gamla koralpsalmboken, dels av andra koralboksförfattares verk. Men dessutom finnas även sådana, som uppvisa större avvikelser och som på grund härav kunna anses som mer eller mindre självständiga verk utan namngiven auktor.

Var, som förut framhållits, de kyrkliga myndigheternas intresse för koralmusiken anmärkningsvärt ringa, vittnar dock ovan gjorda försök till en framställning av 1700-talets svenska koralboksarbete om mycken och ospard möda från enskilda initiativtagares sida. Men likväl är det inte något revolutionerande verk de utfört. De ha sålunda samtliga i stort sett fasthållit vid det i 1697 års koralpsalmbok förefintliga melodiförrådet, även om man här och var finner melodier uteslutna — väl beroende på att de aldrig sjöngos — eller någon enstaka ny tillagd. Deras koralböcker utgöra endast överarbetningar av gamla koralpsalmboken.

Se vi vidare på melodilinjerna har den också i stort sett bibehållits. Hos de flesta koralboksförfattare förefinnes dock en strävan i samklang med tidens smak att göra den mera avrundad, mera känslösam. Härvid kan påpekas, att en del förändringar i denna riktning senare vunnit burkskap, blivit tradition. Den mest framträdande olikheten, vad melodilinjerna beträffar, mot gamla koralpsalmboken, är den rika utsmyckning, den ofta erhöill, och som hos Zellbell d. ä. nådde höjdpunkten. Mot denna utsmyckningstendens, vilken givetvis låg rokokotidens musiker i blodet, och som måhända firade sina största triumfer inom fransk instrumentalmusik, uppträdde emellertid mycket snart en reaktion, här företrädd av Miklin, Palmstedt, Wikmanson, Vogler o. a.

Vända vi oss så till en granskning av koralformernas rytmiska sida, bli förändringarna gentemot gamla koralpsalmboken genast påtagliga. Detta var också det svåraste problemet att lösa, och någon lösning lyckades man f. ö. aldrig uppnå; det blev i stället mer eller mindre lyckade kompromisser mellan två stridiga intressen; å ena sidan bevarandet av den i gamla koralerna inneboende naturliga rytmiken, som mer eller mindre troget återspeglades i Vallerius' arbete, och å andra koralrytmikens insnörande i det taktchema, som givetvis för 1700-talet måste stå som idealet. Se vi på de svenska koralreformatoreernas arbete ur denna synpunkt, blir det svenska 1700-talets kyrkomusikaliska verksamhet genast

av vida större intresse och ingår som ett icke betydelselöst led i den internationella musikutvecklingen. Gemensamt för dem alla är strävan efter att ruta in koralerna i våra taktarter under tillvaratagande av textens naturliga deklamation. Att detta icke kunde ske annat än på bekostnad av den äldre rytmiken är uppenbart, likaså att den »nivellerande tendensen» *icke* varit självändamål utan i stället ett medel att uppnå målet: taktindelade koraler. Någon tillnärmelsevis tillfredsställande lösning av problemet — textmetrik och takt i överensstämmelse med varandra — lyckades ej 1700-talets svenska koralboksförfattare finna. Men det kunde ej heller vinnas förrän ett förtroendefullt samarbete etablerades mellan textrestaurator och musikreformatör. Och det var vad som skedde, då Hæffner utsågs att övertaga koralboksrevideringen och omedelbart trädde i intim förbindelse med ledaren för psalmboksföretaget, Wallin.

Gällde det under 1700-talet att intvinga koralerna i våra tvenne taktarter, var strävan icke mindre att förvandla alla melodier till dur- eller mollmelodier. Vallerius stod ännu vacklande och redan detta förklarar torftigheten i hans harmonisering. 1700-talets koralarbetare kunde vida mera konsekvent och djärft än han kläda melodierna i modern harmonisk skrud. Tillvägagångssättet var det vanliga och välbekanta: sänkande medelst b-förteckningen av doriska tonartens stora sext, lydiska tonartens överstigande kvart, höjande av lilla septimen och harmonisk omtydning av den frygiska tonikan till halvslut på dominaten. Från den fullständiga oförståelsen för kyrkotonarterna gör emellertid Voglers arbete ett undantag. Harmoniseringen, vilken är rent ackordisk, utgående från orgeln som generalbasinstrument, vittnar i övrigt om stor okunnighet och grov hantverksmässighet. Man uppmjukar även gärna harmoniken genom införandet av dominantseptium- och nonackord.

Av det ovan skrivna torde också framgå den stora oreda, som under 1700-talet var rådande på koralmusikens område i vårt land. Detta faktum har framhållits av skilda koralboksförfattare men även av andra. Envallson säger härom i sitt »Svenskt Musikaliskt Lexikon» (1802) under uppslagsordet koralbok: »Hvar och en nyttjar ännu sin, sådan den är eller sådan han bäst kan åtkommas: men en Svensk auktoriserad och öfverallt antagen, har man ännu fått sakna.» Tilläggas kan, att bland alla de koralböcker, som för denna undersökning stått till buds, ej ens två, även om den ene av den uppgives vara en avskrift av den andre, helt överensstämma.

Gösta Morin.

(Eftertryck i varje form förbjudes.)

Dopfontens plats i våra kyrkor.

I våra svenska kyrkor stod under medeltiden dopfonten i regel vid ingångsdörren. Enligt katolsk föreställning var ju barnet före dopet hedning och fick därför icke föras längre in i kyrkan än nödvändigt var. I några gotländska kyrkor har man tydligt kunnat konstatera fontens ursprungliga placering, så t. ex. i Tingstäde, där ett dopkapell på 1200-

talet varit inrett i »ringkammaren» d. v. s. tornets bottenvåning. Här finnas ännu spåren kvar av en hissboom för funtlocket. En sådan boom med trissa är f. ö. bevarad från Hejdeby kyrka. I Endre och Stenkyrka har »ringkammaren» på samma sätt tjänat som dopkapell, och i Västkinde och Fole äro podiesterna ännu kvar, i sistnämnda kyrka t. o. m. på ursprunglig plats. I Lunds domkyrka är funtens plats i norra sidoskeppet betygd genom ett diplom från år 1377, och i Linköpings domkyrka har 1400-talsfunten varit placerad i norra sidoskeppets västligaste travé, där spår av en baldakinanordning ännu är synlig på den norra pelaren. På liknande sätt som i Gotlandskyrkorna har dopfunten uppställt i en förhall i Dalby kyrka i Skåne och efter detta mönster i Askeby kyrka i Östergötland.

Enligt evangelisk uppfattning är dopet den handling, varigenom barnet upptages i församlingens gemenskap. I Olaus Petris handbok 1529 förrättas handlingen på svenska, medan de medeltida ceremonierna i huvudsak bibehöllos. Betydelsfullt var reformatornas betonande av församlingssynpunkten: hela meningheten uppmanas att bedjande deltaga i handlingen. Laurentius Petri säger också i sin kyrkoordning, att det länder sakramentet till föräring, att många äro tillstädes vid dopet; det bör därför ske de dagar, då den kristna församlingen var tillhoppa.

Som nämnts bibehölls i dophandlingen det mesta av de medeltida ceremonierna. Sålunda utfördes första avdelningen vid kyrkodörren. Huvudhandlingen, föregången av votum: Herren bevara din ingång och din utgång nu och till evig tid, försiggick omedelbart därpå vid funten. Denna anordning borde ha bidragit till att dopfunten skulle behållas kvar på sin medeltida plats längst nere i kyrkan. Emellertid kom under 1600-talets lopp dophandlingens tudelning att bortfalla,¹ och i 1693 års handbok blev ritualen förkortad. I samband med en alltmer klart fattad evangelisk åskådning kom också en ny uppfattning av dopfuntens plats.

Redan Luther hade på sätt och vis önskat, att funten borde ställas fram i koret. I en predikan över dopet år 1534 säger han, att dopfunt, altarbord och predikstol stå där, »för att erinra oss om . . . att vi äro döpta och äro kristna, så att vi också både tänka på och ära den kära dopfunten och leva så att den icke avlägger vittnesmål emot oss». På liknande sätt sammanställer han altare, dopfunt och predikstol i en predikan år 1535. I ett av bordssamtalen parallelliseras altaret med blodet, dopfunten med vattnet och predikstolen med anden i anslutning till 1 Joh. 5: 6—8.²

Säkert har Luther med denna sammanställning icke direkt tänkt på den rumsliga anordningen i kyrkan. Under hela 1500-talet torde man heller icke kunna påvisa något fall, där dopfunten flyttats fram från sin underordnade plats. I stället heter det, för att taga ett exempel ur Peder Palladius' Visitatsbok: »Funtens neder i kircken och alterit offuen i kircken och prædickstolen mit imellem.»³

¹ Edv. Rodhe, Svenskt gudstjänstliv, Upsala 1923 sid. 252.

² Cit. efter Preuss, Martin Luther, der Künstler, Gütersloh 1931 sid. 70 f.

³ Visitatsbog, udg. Kjøbenhavn 1872 sid. 12.

Men redan strax i början av 1600-talet uppkom krav på en mera betydelsefull plats för dopfunten. På Norrköpings riksdag år 1604 bestämdes t. o. m., att hela menigheten skall förnimma, höra på och så bli påmint om den nytta och det gagn, som följer med dopet. Och för att det »må med thes större reverents förhandlas, är alment samptyckt och bevilljat, att thet icke skall härefter ske uthi Wapenhuset: Uthan inne på kyrkiegulfuet, in conspectu totius Ecclesiae».

Här och där i kyrkorna hade kanske till följd av denna förordning dopfunten flyttats fram från dörren. Vi skola här söka följa detta tillvägagångssätt närmast med hänsyn till funtens flyttning fram i koret med exempel från några stift.

Omkring 1630 sker dessa förflyttningar först. Så t. ex. lät kyrkoherde Nicolaus Knatingius i Västerlösa (Linköpings stift) vid denna tid flytta funten från västra sidan om ingången till norra koret, varmed menades den norra korsarmen, som under medeltiden haft ett altare invigt åt S. Johannes. I ärkestiftet hade i Alsike kyrka funten flyttats »jemsides altaret» redan 1631, och i Lummelanda på Gotland hade den ställts fram i koret på norra sidan redan tre år tidigare.

I Linköpings stift låter sig utvecklingen följas framför allt emot mitten av 1600-talet. Ett av de äldre exemplen är från Kuddby. Magister Lothigius skriver i ett sockenstämmoprotokoll år 1641, att funten skall framflyttas i koret »efter döpelzens Sacrament är och itt Sacrament och tienar hafwas för händer framme i kyrkian så well som altaretets sacrament». Sju år därefter sker förflyttningen i Ringarum, och under Enanders biskopstid (1655—1670) blir det vanligare. Vid sina visitationer brukade denne nämligen påbjuda framflyttningen, ofta under en motivering, som liknar den som nyss citerats från Kuddby.¹ Sålunda heter det i Vallerstad år 1658: »Som Fundterne tjänlighe äre til döpelzens administrerande, och dhet it wärk är, hvilket all heder och Wyrkning, såsom it dhet förmämbste Saliheternes medel meriterar; skole dhe hädanefter uthi alle stiftsens Församlinger uthi Chorene framflytte warda, dher med at betagha dhen Påfwiske reliquie om barnsens ohelighet, fram i kyrkian icke wärdige wore at frambäras.» Ofta får biskopens motivering som här en starkt polemisk anstrykning. Så t. ex. vid en visitation i Kättilstad 1662, där det heter: »Som dopet är högnödiget til Saligheten, måge Fundterne för dhet H. Sacramentes wärdighet, flyttias fram i Chorene til Altaret, dher med at betaga dhen öfwerlefwa af dhet Påfwiska missbruket, lijkasom barnen förr än dhe döpta wore så oheliga måtte wara, at dhe som nogast måtte komma in om kyrkiodörren.»

På detta sätt ålade biskop Enander vid inte mindre än fjorton visitationer under sitt femtonåriga episkopat församlingarna att giva dopfunten en hedersammare plats. I några enstaka fall har dock initiativet tagits av församlingens pastor. Platsen blir än på norra än på södra sidan om altaret.

¹ Uppgifterna från Enanders visitationer har förf. tacksamt mottagit av kyrkoherden, teol. lic. Ove Hassier, Rogslösa.

I övriga stift har den nya sedens uppträdande icke kunnat följas så tydligt beroende kanske delvis på brister i mitt material.

I Lunds stift synes biskop Matthias Steuchius (1694—1714) ha verkat för funtens placering i koret. I ett reskript i Lund år 1695 heter det, att »varest det ännu icke är skett och dock bekvämligen kan ske, hålles tjänligt, att funten eller dopstället flyttas opp i Choret.»¹ Sålunda genomfördes förflyttningen först i Hjersås efter biskopens erinran vid en visitation år 1695, varvid funten sattes fram till höger om altaret, och småningom skedde detsamma i Allerum, Ausås, Björnekulla, Glimåkra, Kvidinge, Munka-Ljungby, Torrlösa, Vankiva, Visseltofta, Vittsjö och Örja. Redan tidigare hade dock framflyttningen ägt rum, vilket framgår av biskop Steuchius' yttrande, som citerats. Att så redan förut skett i N. Mellby, N. Sandby, N. Åkarp, Röke och Önnestad finnas uppgifter om.

Långt tidigare hade dock i Blekinge skett förflyttningar såsom i Kristianopel, där en funt skänktes 1633 och ställdes i koret, där den omgavs med ett målat träskrank försett med dörrar. I Nätraby kyrka omtalas 1665 en funt i långhuset. Samma år stod funten i Fridlevstads kyrka på samma plats bredvid »madaltaret». I Rödeby stod den redan 1668 mellan altaret och norra väggen men flyttades samma år under triumfbågen på södra sidan.

Från ärkestiftet finnes, som vi sett, exempel på en mycket tidigt gjord förflyttning. I Alsike sattes funten »jämsides altaret» redan år 1631. På 1700-talet skedde emellertid i flera Upplandskyrkor flyttningar av funtarna från koret, så t. ex. i Husby-Erlinghundra (1714), Orkesta och Skånella (1751) samt Väddö (1754).

På Gotland finnas många belägg för att dopfuntarna på 1600-talet fingo en betydelsefullare plats i koret eller under triumfbågen. Tidigast tycks det ha skett i Lummelunda (1628). I Martebo inhämtades år 1687 biskopens tillstånd till dopfuntens förflyttning »ifrån sin stehn nedhan i Lågkyrkan up til Prädicickosten som den står». I Tingstäde placerades funten i koret på södra sidan om altaret år 1700.

Enligt Baelter ivrade också biskop Johannes Gezelius (d. 1690) för att dopet skulle förrättas i koret; likaså biskop Paulinus Gothus (d. 1646). Den förres åsikter om den rätta dopplatsen återfinnes i hans »Perbrevs Commonitiones» (1673).

I de stora katedralerna och stadskyrkorna ordnades också under denna tid ståtliga dopkapell med skrank. Så skedde exempelvis i Skara domkyrka. I Kungsholms kyrka i Stockholm är ett sådant rikt barockskrank bevarat kring Caspar Schröders funt från år 1707. Redan ett århundrade tidigare hade i Stockholms Storkyrka anordnats ett dopkapell med skrank. År 1674 flyttades funten fram i högkoret nära altaret, ett årtionde senare placerades den norr om altaret.

Dessa exempel, de flesta valda på måfå ur tillgängliga uppslagsverk, kunde lätt mångfaldigas och borde f. ö. göras till föremål för en mera systematisk undersökning. De visa emellertid med stor tydlighet, att när det en gång för våra evangeliska biskopar och präster gällde att

¹ C. G. Weibull i Historisk Tidskrift för Skåneland VI, 1915 sid. 440.

draga de praktiska konsekvenserna av den lutherska doptanken med avseende på dopfunten placering, fanns för dem blott *en* plats, nämligen i koret. Genom deras verksamhet skapades en liturgisk tradition, som vi hava att taga hänsyn till i vår på praktiska anvisningar rörande liturgiska inredningsföremål så fattiga svenska kyrka. Det omdöme, som uttalas i Hellerströms Liturgik (s. 31), att dopfunten icke bör ställas i koret, synes därför oriktigt och alltför kategoriskt. Någon bindande föreskrift får visserligen icke givas; kyrkorummen och de lokala förhållandena äro alltför olika. I våra stora empirekyrkor är platsen framme i koret som motsvarighet till predikstolen alldeles given. För medeltidskyrkorna kan däremot någon bestämd plats icke ficerats, men i regel torde även här dopfunten kunna uppställas i koret.

Bengt Cnattingius.

Det svenska missalets inledningsantfonier.

Som bekant saknar 1897 års musik till svenska mässan sångformen introitus, ehuru den utgör en viktig framstöt till förmån för en rikare musikalisk utrustning av den svenska högmässan och handboken i övrigt ej ställer sig avvisande mot införandet av gregorianska element. Denna brist beklagades livligt inom vida kretsar i vårt land, vilka önskade även på denna punkt en anknytning till reformationstidens liturgisk-musikaliska tradition. Även 1908 års kyrkomöte betonade vikten av, att »åt högmässan gifves en mera högtidlig och stämningsfull prägel genom att afsjungandet af antfonier komme att ersätta uppläsandet af de numera efter inledningspsalmen föreskrifna begynnelseorden.» Biskop Ullman och kantor Morén, som på kyrkomötets hemställan fingo i uppdrag att utarbeta förslag till liturgiska och liturgisk-musikaliska bilagor till den svenska kyrkans handbok, sökte tillgodose behovet av introitusstycken genom att bifoga en hel serie dylika, lämpade för kyrkoårets skilda tider. Vid överarbetningen 1918 av detta missaleförslag bibehölls introitusmomentet fullkomligt efter mönster av förslaget 1914, blott med den skillnaden, att de-tempore-principen något avtrubbades genom uteslutning av särskilda introitusstycken för nyårsdagen, epiphania, kyndelsmässodagen, passions-tidens söndagar, långfredagen, pingstoktaven, söndagarna efter helga trefaldighet, Marie bebådelsedag, Johannes döparens dag, Mikaelssdagen och Alla helgons dag. I gengäld erbjöd man ej blott ett enda förslag utan 5 alternativ för var och en av de bibehållna festdagarna.

Det Ullman-Morénska missaleförslagens introitusmelodier voro komponerade av Morén med eller utan begagnande av »gammalkyrkliga motiv», varmed menades gregorianska melodier. Ur vilka källor de hämtats och huru troget de behandlats, därom veta vi ingenting och kunna knappast klargöra saken utan omständiga undersökningar, vilka dock sakna större betydelse. I 1918 års missale äro däremot flera kompositörer företrädda: Oscar Blom, Harald Fryklöf, Gustaf Hägg, Oskar Lindberg, John Morén, Otto Olsson och Ivar Widéen, av vilka Lindberg och Olsson bidragit med vardera 10, Hägg och Morén med vardera 9, Fryklöf med 5, Wi-

dén med 4 och Blom med 3 (summa 50). Moréns bidrag ha hämtats ur Missaleförslaget 1914 utom i ett enda fall, då han givit ett nytt alternativ. En händelse, som ser ut som en tanke är det faktum, att flera av de utslutna introitusstyckena i 1914 års förslag äro uppbyggda på gregorianska motiv medan endast ett, Moréns behandling av 4:de böndagens introitustext i »6:e psalmtönen», i missalet 1918 otvetydig visar denna karaktär.

För att få en bakgrund vid vårt lilla studium av den svenska handbokens introitusmoment må vi ägna en tanke åt den katolska kyrkans motsvarande form. Den gregorianska introitus har av ålder varit en beledsagande sång, under vilken den katolske celebranten jämte sina ministranter intågade från sakristian till altaret. De förenklingssträvanden inom det liturgiska ceremonielet, vilka utmärka senmedeltiden, framkallade en förkortning av introitusformen, i det att det ursprungligen av en hel psalm bestående stycket kom att förminska till blott en inledande melodi (antifona) jämte en enda psalmvers och därtill hörande doxologi. I samband med denna förkortning står också den numera genom Pius X:s graduale 1908 upphävida praxis, att antifonan uppstämmes först sedan prästen nått altaret, varemot hans intåg beledsagades av orgelspel. I denna form saknade den latinska introitus sitt egentliga existensberättigande och hade blivit ett rent dekorativt stycke, detta är likaledes fallet med introitusmomentet i svensk gudstjänst, eftersom prästens intåg där beledsagas av en församlingssång och introitus sjunges av den vid altaret stående prästen i växling med kören.

Vi komma därmed till det musikaliska formbegreppet antifoni och konstatera genast, att den svenska introitusantifonin *icke är någon antifoni*, eftersom här är fråga om en växling mellan en solist (prästen) och kören (församlingen). Detta slag av växling kallas för responsorialsång och har inom den gregorianska sången en från den antifonala principiellt avvikande karaktär. — Nu är det visserligen sant, att även katolsk liturgi för introitus räknar med ett solistiskt inslag: under veckodagarna och vid s. k. simplex fester intonas antifonan av *en* sångare, på söndagarna och vid andra fester av två, vid fester av högre rang av fyra sångare, vilka emellertid sjunga endast ett helt kort stycke, varpå kören fortfar till den enda kvarstående psalmversen, vilkens första hälft jämte det sig anslutande Gloria patri sjunges av kantorerna, det övriga av kören, som därefter repeterar hela antifonan till psalmversen. Men det karaktäristiska för denna form är dock ej — som i de responsoriala styckena — växlingen mellan en solist och kören utan växlingen mellan körpartierna. Formen är sålunda a—b—a, där a är antifonan och b versen jämte Gloria patri, både a och b utföras av kör, till vilka de korta solistiska fraserna äro att anse som intonationspartier. Den svenska introitusformens solistiska natur skärpes däremot av det faktum, att den officierande prästen är solist och regelbundet alternerar med församlingen-kören. Formen blir här med hänsyn till de utförande organen a—b—a—b—a—b, där a är solosång och b körsång, alltså en fullt tydlig växling mellan tvänne olika musikaliska besättningstyper. Ännu mera skärpes motsättningen av den melodiska karaktären, till vilken vi nu övergå.

Det erkännandet bör då genast givas de svenska tonsättare, som medverkat i missalet inom ifrågavarande form, att de gått till sitt verk med allvar och all tänkbar omsorg. Textdeklamationen är i samtliga stycken noggrant iakttagen. En jämförelse mellan de olika alternativen till samma text visar en vacker samstämmighet mellan tonsättarna i deras utmejsling av texten: språkets accenter iakttagas noga och innehållsriga ord betonas särskilt starkt, stundom genom ett slags tonmåleriska drag, i likhet med renässansens madrigalistiska manér. Ett par anmärkningar kunna dock göras: Fryklöf har konsekvent deklamerat »alléluiá», under det att övriga tonsättare begagna den traditionella och korrektere formen »allelúia». Det är dock icke alldeles likgiltigt, att dylika inadvertenser utmönstras, så vida man vill vara mån om liturgisk stil. Av samma skäl måste man besluta sig för, vilken betoning som är att föredraga, »missgärningar» (som Morén deklamerar) eller »missgärningar» i texten till 1:a böndagen (serien 7). Den senare formen är väl den enda tänkbara. Mot Lindbergs deklamation i texten till 2:a böndagen (8 serien) måste man opponera. I sin strävan att bibehålla en (f. ö. vacker) melodi har tonsättaren deklamerat frasen »står ditt ord fast i himmelen» utan hänsynstagande till den oerhörda innehållsvikt, som tillkommer ordet »fast». (Antingen måste dubblettensyllabiken här uppoffras el. också »ord» indragas i den föregående takten och »fast» få halvnoten för sig, varpå »i» kan uppbära de fyra åttondelarna.)

Melodiskt äro styckena en smula ojämma, somliga kanske ej så inspirerade, andra måhända skrivna med en viss patetisk anstrykning, som ej är alldeles stilenlig. Ingen enda anger något beroendeskap av gregoriansk melodik med undantag av Widéens alternativ till påskdagsintroitus, vilken på ett ganska lyckligt sätt begagnar påsksekvensen *Victimae paschali laudes* som melodiskt material. Samme tonsättare har i sitt alternativ för 1:a böndagen gjort en tydlig melodisk anknytning till koralen nr. 51, vartill helt visst finnes full anledning. Ett omdöme ifråga om melodik blir väl städse till en viss grad beroende av subjektiva faktorer, men man torde dock ej behöva hysa någon tvekan om att ge priset åt just Widéens påskalternativ; — att efterlikna eller rent av överträffa den ädla melodiska högheten i denna sångvisa, en av kristenhetens skönaste, torde vara fåfängt arbete! Melodiken i övriga stycken är i allmänhet alltför starkt harmoniskt betonad, även om man märker den tydliga strävan hos en del alternativ efter stegvis melodisk gång och den ännu tydligare recitativa prägeln med fasthållandet av en tubaton etc. De äro dock mera yttre drag och förfalla ej alltid att organiskt riktigt höra samman med melodin, vilken även i en ålderdomlig dräkt rätt tydligt röjer sentida växt. En utomordentligt schvungfull och skön melodi är Lindbergs alternativ till juldagens mässa, som kunde tänkas vara gregorianskt inspirerad, liknande med Bloms intonation i påskdagens introitus.

De flesta introitusstyckena följa melodiskt schemat a b a b, vartill sluter sig det från den bayerska agendan hämtade *Gloria patri*, vilkens melodi vi vilja kalla c. Dock är detta schema ingalunda det enda. Man finner bl. a. följande varianter: a b b a c, a b a a' c, där a' är en variant av a, a b a d c, där d är besläktat med b, a a b b c, a b' d b'' c, där b' och

b" äro varianter, a' b d a" c, a' a" a' a"" c etc. Det förefaller som om tonsättarna fått sig förelagt ett huvudschema (efter Moréns anvisningar?), där solisten-prästens respektive kören-församlingens partier borde melodiskt uppbyggas på var sin melodi. Hur därmed än må vara så har detta schema ej blivit fullkomligt uniformt genomfört utan varierats, något som ur rent musikalisk synpunkt må vara väl motiverat och värdefullt men som liturgiskt och praktiskt ej kan försvaras, enär det strider mot formens egen karaktär, lämnar rum för en viss löslighet i uppbyggnaden och slutligen försvårar prästens redan förut förvisso svåra musikaliska roll. — Om det harmoniska elementet må här blott anföras, att man i regel undviker alltför vekligen klanger utan att dock dylika alldeles utmönstrats (t. ex. dominantseptim- och kvintförminskade septimackord).

Sammanfatta vi resultatet av vår lilla studie, så finna vi, att lösningen av uppgiften, introitusmomentets infogande i svensk högmässa, onekligen är ganska karaktäristisk för den tidigare reformrörelsen i vårt land. Man har upptagit ett katolskt moment, som fortlevat med ganska oförminskat liv ännu i 1600-talets Sverige, men i st. f. att genom ett lämpligt urval av de introitusmelodier, som äro bevarade i svenska liturgisk-musikaliska källor från reformationstiden, försäkra sig om äkta former i överensstämmelse med vår egen tradition, har man försökt sig på en ny komposition i en form, som endast har ett ytligt samband med den traditionella.

Man måste förundra sig över, att det överhuvud taget befunnits nödvändigt att infoga detta moment, eftersom det ju faktiskt redan ersatts på det sätt, som flera andra gamla katolska liturgiska stycken ersatts nämligen genom den s. k. ingångspsalmen. Vi iakttaga vidare, att man ej anordnat en verkligt antifonal form utan helt enkelt infört den rakt motsatta, den responsoriala, även om den enkla melodik, som de svenska ingångsstyckena äga, ej direkt hänvisa dem till en solistisk form. Ej heller melodiskt har man sökt en karaktäristisk och efter omarbetningen tydligt spörjbar anknytning till gregoriansk musik (med nämnt undantag), ej ens genom en viss kyrkotonartlig färgning, och harmoniken vandrar den nutida harmoniska konstens vanliga vägar, visserligen utan att slå in på några vekligen sidostigar men också utan kärvhet och arkaiserande detaljer.

Nu är det förvisso sannolikt, att man häremot vill invända, att vi ej ha att göra med den latinska introitus form och melodik utan med en *nutida* form av ingångsmoment, vilket befunnits värdefullt och förtjänt av att bevaras. Härtill må emellertid anföras, att en nutida utformning i så fall skall vara självständig och ej *verka* som ett ofullgånget försök till efterbildning. Varför begagnar man ordet antifoni, varför sammankopplas formen med Gloria patri, vilket i sin tur hämtas ur protestantiska källor (hur detta skett må lämnas därhän) d. v. s. är av gregoriansk natur, varför tillgripes tubaartade vändningar, kort sagt, varför ger man överhuvud taget hela momentet sken av att vara »gregorianskt», ehuru det ej har med gregoriansk sång att skaffa?

Att anvisa vägar för en eventuell revidering av det svenska missalets introitusstycken och rent av infogandet av nya är helt naturligt synnerligen svårt och ömtåligt. Två vägar ha vi att gå. *Antingen* böra vi anknyta

till reformationstidevarvets svenska liturgisk-musikaliska tradition, d. v. s. begagna *äkta* gregorianska melodier. Svårigheterna äro härvid den svenska textens lämpande till de givna sångvisorna och de flesta svenska prästers bristande musikaliska utbildning, som nästan omöjliggör dylika sångers riktiga utförande, slutligen kanske också den svenska menighetens oförståelse för denna art av musik.

Eller också måste introitusmomentet — alltjämt förutsatt, att man anser det böra bibehållas — fullkomligt befrias från traditionella former som sakna berättigande, då de blott äro tomma skal, och nygestaltas efter vår egen tids musikaliska stil. Därvid skulle jag vilja rekommendera, att tonsättaren anknöte till *den mest karaktäristiska* och sköna visan bland de församlingssånger, som tillhöra vederbörande festdag, så att introitusmomentet också melodiskt gäve liksom en försmak av dennas firningsämne och ägde dess allmänna karaktär. Skall den responsoriala växlingen mellan solist och kör bibehållas, så bör i varje fall den musikaliska formen på något lämpligare sätt avrundas och bilda en sluten enhet. Det är ej lyckligt med den hitillsvarande upprepningen (a b a b a b) utan lyckligare, om Gloria patri insmältes i det övriga som en mellansats. Kvar stå emellertid också i detta fall svårigheterna att vinna musikaliskt skolade interpretörer för sådana nutida tolkningar av de kristna texternas djupa troshemligheter.

C. A. Moberg.

Orgelverket i All Hallows church, London.

Denna mycket intressanta kyrka är uppförd på samma ställe där den gamla under stora branden 1666 förstörda kyrkan stod. Den ursprungliga byggnaden hade uppförts 1053. All Hallows är det gamla namnet på All Saints (alla helgons).

Orgelverket var uppfört av Renatus Harris 1695 och hade då en manual som innehöll: Open diapason (öppen principal), Stopped diapason (gedackt), Principal, Twelfth (kvint), Fifteenth (oktava 2'), Tierce (ters), Sesquialtera 3 korig, Trumpet, Cornet 4 korig (till C). Sådant var orgelverket ända till 1870 då Gray & Davidson utökade det. 1923 restaurerades orgeln ånyo av dessa och erhöi då följande disposition: (a = Harris, b = 1870, c = 1923).

Great. (Man. I)		b. Swell. (Man. II)	
a Open diapason	8'	Bourdon	16'
a Stopped diapason	8'	Open diapason	8'
c Clarabella	8'	Stopped diapason	8'
b Principal	4'	Principal	4'
a Twelfth	3'	Fifteenth	2'
a Fifteenth	2'	Mixture	2 korig
b Trumpet	8'	c Cornopean	8'
		c Oboe (ten. C)	8'

Choir. (Man. III)		Pedal.	
Dulciana	8'	c Bourdon	16'
Liebl. Gedact	8'	b Open wood	16' (öppen träst.)
Voix celéste	8'		
Suabeflöte	4'		
Clarinet	8'		
		Koppel.	
		II—I	
		II-pedal	
		I-pedal	
		III-pedal	

Mekanisk traktur i manualen, pneumatik i pedalen.

Det finns ännu tillräckligt många arbeten kvar av de gamla engelska orgelbyggarna för att giva oss en klar uppfattning om deras värde. All Hallows orgelstämmor förena den ålderdomliga distinkta tonen med den för Harris' karakteristiska mjukheten. Renatus Harris tycks genomgående ha föredragit flöjtklang på sina principalstämmor. Dessa äga en alltigenom öppen, fri ton och stor fyllighet. Samma är förhållandet med oktava 2' och kvinta 3'. Gray & Davidsons andra manual är helt och hållet anpassad efter den första. Principalen i pedalen (Open wood 16') är ett genomgående register av stor styrka och fasthet. Rörverket är mycket varierande. Solostämmorna äro utmärkta under det att de övriga äro så gott som oanvändbara i sitt nuvarande skick. Flöjstämmorna äga stor klangskönhet, i synnerhet i de nedre lägena. Särskilt anmärkningsvärd är Clarabella 8' med sin stora ljusa ton. Bourdon 16' har en fast vacker ton och proportionerlig storlek. Den har transmitterats till pedalen. Crescendoverket till tredje manualen är ordinärt medan det till andra manualen är föga märkbart.

Gunhild Schedin.

Kyrkosångshögtiden i Uppsala 20–23 okt. 1933.

Preliminärt program för den tredje Allmänna Svenska kyrkosångshögtiden i Uppsala är nu uppgjort. Enligt utsänt meddelande kommer rikskören att omfatta 1,200 sångare. Logi anordnas för denna väldiga skara dels i Uplands regementets kasern, dels i staden. Prisnedsättningar hava utverkats: å S. J. med 25 % och å en del enskilda med 50 %. Deltagareavgiften för körmedlemmar är 1 krona; för icke körmedlem 6:—. Anmälninglistorna för deltagande körer skola insändas senast den 20 september till: Ärkestiftets kyrkosångsförbund, Uppsala.

Preliminärt dagsprogram.

Fredagen den 20 oktober.

- Kl. 1 e. m. Kyrkosångshögtiden öppnas i domkyrkan. Tal av Ärkebiskopen.
- » 2—4 e. m. Orkesterrepetition i Universitetets aula med de separata körer, som konserterar i aulan samma kväll. (Lund, Karlstad, Västerås.)
 - » 2—4 e. m. Repetition (med piano) av 2. häftets körer ur Messias.
Lokal: Studentkårens sal, Trädgårdsgatan 15.
 - » 3—5 e. m. Middag.
 - » 5—7 e. m. Repetition av Messias, samtliga körer, Studentkåren.
 - » 5—7 e. m. Repetition av Motettprogrammet i Domkyrkan för de körmedlemmar, som icke deltaga i Messias.
 - » 7,30—9 e. m. *Orkesterkonsert i Aulan* av separata körerna.
 - » 9 e. m. Kvällste.
 - » 9,15 e. m. Arsmöte med Ärkestiftets Kyrkosångsförbund i K. F. U. M:s lokal, därefter te.

Lördagen den 21 oktober.

- Kl. 8,30 f. m. Matutin i Domkyrkan och H. Trefaldighetskyrkan.
- » 8,30—10 f. m. Frukost i kasernen.
 - » 9—10 f. m. Frukost i staden.
 - » 10—1 e. m. Orkesterrepetition i Domkyrkan (Messias).
 - » 1—2 e. m. Kafferast.
 - » 2—5 e. m. Repetition av motettprogrammet (rikskören) i Domkyrkan.
 - » 5—7 e. m. Middag. (Enskilda körförbund få tillfälle till repetition i nationslokaler.)
 - » 7,15—9 e. m. *Konsert i Domkyrkan: Messias* för kör, soli och orkester.
 - » 9,15 e. m. Te och samkväm i Universitetshuset. Tal, solo- och körsång i aulan.
Samtidigt sammanträde med Centralrådet och med Ärkestiftets Organist- och Kantorsförening i fakultetsrum.

Söndagen den 22 oktober.

- Kl. 8—10 f. m. Frukost.
- » 9 f. m. Repetition med de separata körer, som utföra hymner vid högmässan i Domkyrkan, H. Trefaldighetskyrkan, Mikaelskapellet och Österplans kyrksal.
 - » 9—10,45 f. m. Visning av biblioteket, rikssalen, nationslokaler.
 - » 11 f. m. Högmässa.
 - » 1 e. m. Kafferast.
 - » 2 e. m. *Motettkörens konsert* i Domkyrkan.
 - » 3—5 e. m. Middag.
 - » 5—6,30 e. m. *Orgel- och körkonsert* i Domkyrkan.
 - » 8 e. m. Samkväm i Rikssalen. (Supé serveras till ett pris av 3 å 4 kr. Obs. Deltagande antecknas särskilt i anmälningslistan. Biljetter erhållas i mötesbyrån.)

Måndagen den 23 oktober.

- Kl. 8—9 f. m. Frukost.
- » 9 f. m. Avresa i bussar till Leufsta bruk. Särskild avgift.
 - » 11,30 f. m. Demonstration av Leufstaorgeln samt musikstund i kyrkan.
 - » 1 e. m. Lunch på slottet. Vård: Baron Louis de Geer, Leufsta.
 - » 2,30 e. m. Aterresa till Uppsala. (Obs. Deltagande i utfärden till Leufsta antecknas särskilt i anmälningslistan.)
 - » 4,30 e. m. Middag.
 - » 5,30 e. m. Föredrag av docenten C. A. Moberg: *Koralfrågan* i mera vidsträckt mening, harmonisering, rytmisering.
Lokal: K. F. U. M.
 - » 6,30 e. m. Föredrag av musikdirektör W. Ahlén: *Nya koralmelodier*. Lokal: K. F. U. M.
 - » 8 e. m. Avslutning och vesper i Domkyrkan.

Evangeliebokens kollektböner.

Paul Schorlemmer: Die Kollektengebete mit Text, Übersetzung und einem Glossar. E. Bertelsmann, Gütersloh, 1928, 128 s. Mk. 3: 60.

För det ojämförliga flertalet kristna i vårt land, icke blott de medvetet folkkyrkliga, torde det vara klart att kyrkoåret är ett av de största kristna värdena vi äga, och att det av kyrkoåret bestämda urvalet av perikoper ur epistlar och evangelier, som vår evangeliebok innehåller, utgör ett oskattbart arv, så mycket dyrbarare som det varit den jordmän, ur vilken en betydande och betydelsefull homiletisk och hymnologisk alstring skjutit upp.

På en punkt har emellertid kritik understundom riktats mot evangelieboken, även från deras håll, som veta att värdesätta detta arv av heliga texter: emot kollektbönerna, vilka av ålder hört samman med och varit knutna vid detta perikopurval. Denna kritik har funnit bönerna för korta, de hinna ej meddela bönestämning, innan de äro slut. De äro för kyligt avfattade, man vill ha mera innerlighet och värme.

Emot en sådan kritik bör sättas ren upplysningsverksamhet, som kan behöva vara både historiskt och systematiskt orienterad. Faktum är att dessa böner tåla vid en ingående granskning och de ha intet att förlora av en grundlig prövning. En god kunskap om dem är den bästa vägen till att älska dem.

En god hjälp till ett inträngande i kollektbönernas historia, byggnad och väsen föreligger i P. Schorlemmers: Kollektengebete, ett arbete vari historiskt och filologiskt vetande förmåler sig med god förmåga att psykologiskt och dogmatiskt tränga in i dem.

Schorlemmers undersökning omfattar kollektbönernas dräkt och deras karaktär samt deras uppgift i den evangeliska gudstjänsten. Den senare avdelningen har tysk adress. Vidare framlägger han latinsk text och tysk översättning samt ett latinskt glossarium. Denna undersökning rymmer en myckenhet liturgiska och texthistoriska detaljer av stort intresse, och andas en djup kärlek till bönerna.

Kollektbönerna höra — historiskt sett — till det för västerländsk kristenhet egenartade. Orientens kyrkor sakna dem. De blevo till i Rom. Latinet, med dess rytm och pregnans, gav dem den första formen. Collectan anslöt sig till »oratio», ett till uttryck och uppbyggnad noga bestämt sätt att tala. De efter detta fasta mönster uppbyggda kollektbönerna äro vidare karakteriserade av att de hava en noga bestämd plats i liturgien och att de höra till de detemporebestämda delarna däri. Kollektbönen är den förevarande dagens bön, hemmahörande i mässan såväl som i laudes och vesper.

Kollektbönen består av en enda sats, i det minsta genomförd med syntaktisk omsorg. Den indelar sig i beståndsdelar, som tydligt avskiljas från varandra, men som ej stå abrupt emot varandra, utan gripa in i varandra och bilda en sluten enhet. Detta ger kollekterna deras enhetliga gestalt och enhetlighet som dock tål vid variationer och därför ej blir till enformighet.

Själva åkallan i kollektbönen är icke mångordig: antingen nämnes blott Guds namn eller ock nämnes det tillsammans med något av attributen allsmäktig, evig eller (mera sällan) barmhärtig. Här anknyter den romerska andans nykterhet till Frälsarens maning mot mångordighet.

Till åkallan är knuten den relativsats, som innehåller en erinran om någon Guds välgärning eller om hans nådiga sinnelag, och därtill fogas böneordet och finalsatsen, som sätter målet. Bönen slutar med någon av avslutningsformlerna, vilken är att räkna såsom hörande till hela bönen ej till det sista ledet allenast.

Denna uppbyggnad bevisar en djupgående inblick i den sanna bönen väsen: Erfarenheten om Guds nåd, eller av Guds barmhärtiga sinnelag föder mod och lust att bedja till Gud, och den rätta bönen präglas av medvetandet om ansvaret för den mottagna välgärningen.

En ingående och intressant analys av det teologiska innehållet i bönerna ingår i Schorlemmers avhandling. Han påvisar deras teocentricitet, deras samling kring de centrala kristna frågorna, omkring motsatsen mellan synd och nåd, och deras framhävande av vårt fullständiga beroende av Gud. (Se den 3 s. e. Tref., Luthers älsklingsbön bland kollekterna.)

A. Adell.

Recensioner.

Liturgik.

Kempfs Handbuch der Liturgik: In Gottes

Tempel. Under Mitwirkung von Subregens Peter Brummer, neubearbeitet von Prof. Karl Faustmann. 15 uppl. 142 sid. 80 illustrationer. Förlag Ferdinand Schöningh, Paderborn 1933. Rmk. 2: 80.

Den 15:e upplagan av Kempfs Handbuch der Liturgik i nybearbetning av professor Karl Faustmann, Studienrat i Mainz, gör anspråk på att vara en helt ny bok. Den lämnar en kortfattad, schematisk framställning av den katolska kyrkans liturgi, och det rikliga och mycket förnämliga bildmaterialet gör framställningen dubbelt värdefull.

Första avsnittet, omfattande ett trettio-tal sidor, kan lämpligen karakteriseras såsom en »kristlig konsthistoria» i småt. Det behandlar kyrkobyggnadsstilarnas utveckling från äldsta till nuvarande tid och belyses av talrika, synnerligen vackra illustrationer.

Det andra kapitlet ger en klar inblick i kyrkoåret med dess olika fester och högtider. Det är förvånansvärt, att på ett så litet sidantal en så pass grundlig redogörelse ej endast för de olika högtiderna utan även för de viktigaste religiösa handlingar och ceremonier, som äro förknippade med dessa, kunnat ges. Bl. a. kan nämnas, att sekvenserna meddelats in extenso på latin och tyska.

Det tredje kapitlet, behandlande de heliga handlingarna, är uppdelat i fyra avdelningar, sakramenten, mässoffret, sakramentalierna och kyrkliga böner och andakter. Särskilt fäster man sig vid kapitlet om mässträckererna.

Boken gör ej anspråk på att vara en vetenskaplig avhandling utan är närmast avsedd till lärobok i skolor och seminarier. De partier, som äro ämnade för elever på lägre stadier, äro tryckta med större stil. På grund av den utmärkta dispositionen och den schematiska framställningen är boken en utmärkt uppslagsbok för den som utan ett grundligare stu-

dium vill skaffa sig en kännedom om den romerska kyrkans liturgi.

Trycket och utstyrseln — enkelt men vackert klotband — är i förhållande till det billiga priset (2: 80 Rmk.) utmärkt.

O. A.

Gregorianik.

P. Dominicus Johner, O. S. B.: Erklärung des Kyriale. 128 s. Verlag Pustet, Regensburg. 1933. Kart. Mk. 2: 50.

P. Dominicus Johner, O. S. B.: Die Sonn- und Festtagslieder des vatikanischen Graduale. 538 s. Verlag Pustet, Regensburg. 2:a uppl. 1933. Inb. Mk. 8: 50.

Huru gamla äro melodierna till vår massas ordinarie delar? Var komma de ifrån? Frågan är icke alldeles utan sitt intresse, och icke heller alldeles betydelselös. Det vore tvärtom för var och en som åtminstone söndagligen umgås med dessa ting till hjälp att ha en ordentligt funtad kunskap därom. Stommen i vårt Svenska Missales musik r av gregorianskt ursprung. Ett exempel: det Kyrie, som brukas oftast vanliga söndagar (nr 3 a och 3 b i 1897 års musik till Sv. Mässan) och som mycket nära överenstämmer med det nuvarande gradualets Kyrie i elfte mässan: Orbis factor, finnes påvisbart redan i 900-talet och i nuvarande gestalt från 13—1500-talen. Det gamla svenska Agnus Dei Dominicale (passionstidens andra alternativ) r påvisbart sedan 1100—1300-talen. — Dessa och mångahanda andra ytterst intressanta uppgifter om ursprunget till vår massmusik kunna hämtas ur Dominicus Johners nyutkomna arbeten. I synnerhet det förstnämnda arbetet har mycket att lära oss både genom de faktiska uppgifter, som där samlats och genom den musikaliska analys, som där verkställes, och den fina syn på innehållet i mässans olika delar, han låter komma till tals. Till forstande av de-tempore-sangen bi-

drar det senare arbetet. Här har framför allt analysen av jul- och paskantionier intresse, då de så länge bevarades hos oss.

A. A.

Varia.

Pro Musica: Häfte II, 1933. Wilhelm Hansens Forlag. Pris 1: 80 kr.

Häftet innehåller bland annat en tio-stämmig sats för tvenne körer av Walter Kraft, »Wie schön leuchtet uns der Morgenstern». Den är mycket kunnigt skriven och förefaller särdeles intressant. En solosång, »Letzter Wille», av E. L. von Knorr tilldrager sig uppmärksamhet på grund av ganska tydliga stildrag av Palestrina. De andra kompositionerna gå i P. M:s vanliga moderna och i viss mån sökta stil.

S. —G. S.

Unison sång.

M. Holmström-Ingers: Den svenska sangen. Pianoupplaga. Del II. Gleerups förlag. Pris häft. 4: 75, inb. 6: 50.

Den andra delen av pianoupplagan av »Den svenska sangen» har nu utkommit av trycket. Den fullföljer de riktlinjer, som i den föregående delen dragits. Ett länge känt behov kommer, genom denna upplagas utgivande, att tillfredsställas, och nu vänta skolor, föreningar och hem på den tredje och sista delen med stor otålighet.

S. —G. S.

För orgel.

Erstes Orgelbuch. Aus Originaldrucken und älteren Handschriften gesammelt von E. von Werra. VIII + 44 sid. Rmk. 2: 50.

Zweites Orgelbuch. Aus Originalwerken alterer kathol. Organisten gesammelt von E. von Werra. 39 sid. Rmk. 2: 50.

Franz Hofer: 4 kleine leichte Praludien fur Harmonium oder Orgel. Op. 64. 7 sid. Rmk. 2: —.

Samtliga på Franz Feuchtingers Musikverlag, Regensburg.

Erstes och Zweites Orgelbuch, utgivna av Ernst von Werra, Munsterchordirektor i

Konstanz, äro utomordentligt värdefulla och instruktiva samlingar lättare och medelsvåra orgelkompositioner. Första delen har en längre uppsats, behandlande orgelregistreringen. Även om man kan råka i tvivelsmål angående värdet av de anvisningar, som i denna uppsats lämnas, bl. a. beträffande vad som säges om mixtur- och övertonsstämmor, så kan den ingalunda förringa värdet av verket i övrigt. Erstes Orgelbuch innehåller övervägande lätta kompositioner av J. S. Bach, J. C. F. Fischer, Karlmann Kolb, Georg och Gottlieb Muffat m. fl. Korta biografiska upplysningar lämnas om samtliga representerade tonsättare.

Zweites Orgelbuch, uppställd enligt samma principer som första häftet, lämnar prov på lätta och medelsvåra 1600- och 1700-talskompositioner. Förutom verk av mästare, som äro representerade i första delen, återfinna vi här kompositioner av så intressanta män som J. Henry d'Anglebert och Jean Titelouze.

Kompositionerna, kortare preludier, toccator, fugettor, men även längre fugor o. dyl., äro ordnade i tonartsföljd. Även ett par av kyrkotonarterna äro representerade. Genom sin strängt kyrkliga stil och värdiga form synas dessa orgelstycken utomordentligt väl lämpa sig för *gudstjänstligt bruk*, såsom koralförspel och postludier. Det är ej fråga om några virtuosmässigt och brett anlagda stycken, men det är ju ej heller det, som fordras vid våra gudstjänster i allmänhet. — Herrar musiklärare borde också fästa uppmärksamheten på dessa saker, då de synnerligen väl torde komma till användning vid orgelundervisningen. — Utgivaren, som samlat kompositionerna ur äldre tryck och handskrifter, har försett dem med anvisningar för fingersättning och pedalapplikatur. Även lämnas, ehuru knapphändigt, råd för registrering och utförande i övrigt.

Efter ett betraktande av dessa kompositioner med ålderdomlig prägel och strängt polyfon stil märker man på ett påfallande

sätt i *Franz Höfers 4 kleine leichte Präludien* für Harmonium oder Orgel nyare strävanden inom kyrkomusiken. Stilen är starkt kromatisk, ej strängt polyfon, »modern», ehuru kyrkligt värdig, fjärran från sentimentalitet. Vart och ett av de fyra små sakerna är ett mästerverk i sitt slag, den första i lugn, rogivande pastoralstil, den andra värdig men något vek, den tredje i hastigt tempo, sprittande av liv och rörelse och slutligen den fjärde och sista i pompös, festlig stil. Det är således olika stämningar och känslor, som taga sig uttryck i dessa små orgelkompositioner, som varmt anbefallas. O. A.

För orgel.

Conrad Beck: Sonatina, Edition Schott, Mainz, n:r 2132.

Kompositionen, som består av tre satser, Passacaglia, Andantino och Adagio, kan sägas utgöra ett slående exempel på, huru man i våra dagar gör ivriga och krampaktiga försök att finna nya vägar och uttryckssätt inom tonkonsten. Om någon verkligen lyckas hämta glädje och vederkvickelse ur denna »musik», som bär en otvetydig stämpel av ett mer eller mindre välgjort skrivbordsarbete, så är det honom väl förunnat. För egen del tillåter jag mig anmäla mitt absoluta avståndstagande. W. A.

Conrad Beck: Två preludier, Ed. Schott.

Vad som ovan sagts om samma tonsättares Sonatina, gäller i femdubblad grad om dessa två stycken. W. A.

W. Fortner: Toccata und Fuge, Ed. Schott, Mainz.

I detta opus möta vi en egenartad, iderik och framför allt kunnig musiker, som helt visst skall vinna gehör hos många.

Toccatan brusar till en början fram i rivande sextondelar, här och där avbrutna

av verkningsfulla generalpauser. Efter denna inledning följer ett *Piccini* maestoso, som tilltalar främst genom sitt friska, rytmiskt markanta huvudtema. Sedan detta maestoso kulminerat i ett neapolitanskt sextackord, framhäft med orgelns fulla kraft, vidtaga några takter passageverk, varpå följer ett avsnitt med beteckningen *Andante molto tranquillo*. På en basso ostinato i uthållna fjärdedelar ppp bygger komponisten upp ett stycke musik, som i sin sunda mystik och med sitt djupt meditativa innehåll är av stark verkan. Stämningen klipps dock snart av: komp. låter plötsligt tema I brusa fram på nytt för att än en gång leda över till maestosot, som nu repeteras. Sedan det rörliga sextondelstemat skymtat än en gång, dock endast i ett par, tre takter, avslutas satsen med ett mäktigt Grave i *fff*.

I fugan ej endast utvecklar komponisten sitt kontrapunktiska mästerskap, han ger också luft åt en ovanligt livlig fantasi, vilken röjer sig såväl i skarpt profilerade temata, som i genomföringen. I denna senare fäster man sig framför allt vid ett kontratema av säregen rytmisk art, vilket på ett glänsande sätt föres vidare genom den fyrstämmiga satsen. Fugan tornar så småningom upp sig i en stegring av imponerande verkan. En sista gång passerar Toccatans inledande sextondelsrullader revy, varpå fugans huvudtema tages upp på nytt, denna gång i dämpad tonstyrka och i avsevärt lugnare tidsmått. Detta blir efter hand allt långsammare. En åtta takters orgelpunkt i lentotempo avslutar satsen.

Som redan av denna kortfattade analys torde ha framgått, är kompositionen mycket verkningsfull och tacksam att utföra. Några halsbrytande svårigheter finnas ej och stycket kan mycket väl utföras på en tvåmanualig orgel. Ingen som vill stifta bekantskap med nutida musik bör underlåta, att skaffa sig det. W. A.

För orgel och stråkorkester.

W. Fortner: *Konzert für Orgel und Streichorkester*, Ed. Schott, n:o 3320.

Det synes ligga en rätt avsevärd tid mellan tillkomsten av Toccatan och fugan (Ed. Schott n:r 2101) och denna konsert. I varje fall har komponistens skrivsätt tagit en hastig och oanad utveckling.

Undertecknad vill först som sist bekänna sin oförmågenhet att trots ivriga bemödanden följa komponisten på hans väg. Det mesta av det denna konsert innehåller förmår jag icke — låt mig säga det rent ut — anamma. Otvivelaktigt betecknar verket, som upptar tre satser, Preludium, Passacaglia och Fuga, i rent formellt hänseende ett stort framsteg. Men, innehålllet! Inför detta står åtminstone anmälaren som ett enda stort frågetecken. För att införa denna »konst», där atonalism och allt annat besynnerligt på ism lyckas fira verkliga orgier, över huvud taget förstå något, fordras det tydligen inget mindre, än att det sker ett under med en. Kanske har det vederfarits prof. Heitmann, organisten i berlinerdomen något i den vägen. Denne har nämligen upptagit verket på sin repertoar och redan framfört det — det utkom förlidet år — å flera orter. Och när en sådan auktoritet velat ägna det så stort intresse, så får man väl, trots allt, tro att något gott kan komma därav.

W. A.

Kyrkokonst.

Oscar Doering, *Christliche Symbole. Leitfaden durch die Formen- und Ideenwelt der Sinnbilder in der christlichen Kunst. Freiburg in Br. 1933. Herder. 2: 80 M.*

At d:r O. Doering, som för några år sedan utgav en bok om det kristna altaret, har anförtröts att omarbета d:r Andreas Schmidts välkända »Christliche Symbole» efter författarens död (1911). Resultatet har blivit ett alldeles nytt arbete, som på samma gång som det är stöttat av modern forskning, presenteras i en kortfattad

och ganska populär form närmast såsom en lärobok. Det rika stoffet uppdelas på sedvanligt sätt, och symboler beskrivas sålunda tillhörande den heliga trefaldigheten, gudomspersonerna, himmelen, Kristi kors, Maria, änglarna, evangelister, apostlar och helgon, kyrkan, lässan, de sju sakramenten, dygder och laster, de yttersta tingen, djävulen, vetenskaper och konst o. s. v. samt för tal, blommor och färger. Boken avslutas med en litteraturförteckning på sju sidor, som på det hela taget verkar tillfredsställande. Dock saknas där exempelvis E. Måles sista verk, »L'art religieux après le Concile de Trente» (1932), samt Reils framställning av Kristus på korset under karolingisk tid, vilket verk just ur symbol-ikonografisk synpunkt är särdeles viktigt. I en populär framställning som denna vore det dessutom på sin plats dels att hänvisa läsaren till lätt tillgängliga översättningar av de medeltida liturgiska skriftställarna, där sådana finnas, dels att icke tynga texten med onödiga latinska citat (utan översättning). Som allmänt omdöme måste dock erkännas, att stoffet är väl behärskat och trots rikhaltigheten kort sammanfattat, men att formen just därför fått alltför stor tyngd.

Bengt Cnattingius.

Gregor Paulsson: Tanke och form i konsten. Stockholm, Natur och Kultur 1933. Kr. 11: —.

I en grundläggande undersökning om förhållandet mellan konstverkets form och innehåll, vars huvudtankar här ej kunna göras till föremål för någon granskning, kommer doc. Paulsson till den slutsatsen, att konstverkets form och stil är uttryck för ett visst sinnestillstånd: en handling, ett socialt förhållande eller en stämning. I sistnämnda avseende undersöker han bl. a. några av Fra Angelicos målningar, och efter en inträngande och skarpsinnig analys kommer förf. fram till vissa generella slutsatser om det religiösa stämningmåleriet, som är av stort intresse. Själva

rummsstrukturen saknar ofta fasta gränser, och föreställningarnas omfång ökas gärna. Härav skulle bildstrukturen bli diffus, om icke ljuset togs i bruk för att skapa nödig koncentration. Det enhetligt flödande ljuset, som ofta faller på ett ganska onaturalistiskt sätt, är hos Fra Angelico den förnämsta »stämningsskapande» faktor, som sammanbinder och förklarar. Naturen flyter lätt samman med figurerna — ett medeltida drag. I några av sina förnämsta verk begagnar han ett medel, som senare blir stämningmåleriets viktigaste, nämligen ett systematiskt ordnade upprepningar av figurerna och landskapets detaljer, från förgrund till bakgrund, varigenom stämningens expansiva karaktär kommer fram. En tredje bildfaktor, som uttrycker samma sinnestillstånd, är dispositionen av rummet. Dess vida rymd och förhållande till huvudfiguren — eller kanske rättare huvudstämningen — är av stor betydelse.

Denna analys gäller naturligtvis en generell stämning. Den individuella framställningen, som framför allt gör ett konstverk till bärare av en religiös tanke eller idé, måste naturligtvis söka sig psykologiska uttryck av mera personligt slag. En innerlig stämning kan t. ex., som förf. påvisar, på tal om målningar av Filippo Lippi, framgå ur en känslösam och intim naturskildring samt en enhetligt genomförd bildstruktur, som bygger på upprepade vertikaler och skickligt utförd närkaraktär nästan utan bakgrund. På liknande sätt analyseras monumental stil o. s. v.

En passus av intresse bör här till slut citeras. Förf. opponerar mot den härskande uppfattningen, att renässansens konstnärer skulle vara barn av sin egen tid och sålunda exponenter för en ruttnande kultur, vars skändliga uttryck exempelvis i påve- och tyrannhoven illa svara mot en konst av en sällsynt hög och ren anda och »som eftervärlden ansett uttrycka människans mest ädla och upphöjda känslor. Sådan dubbelhet kan existera hos enstaka geniala personer, men knappast hos

en hel kultur. Högrenässansens andliga kulturbärare äro snarare de personer, som privat och halft i det fördolda verkade för återväckande av en religiös anda. Italien hade sina reformatorer likaväl som Tyskland, Frankrike och andra länder, ehuru de ledo nederlag. Högrenässansens högt bildade stora personligheter voro kättere, över vilka jesuiterna segrade.»

För den, som vill intränga i vissa betydelsefulla stilistiska problem i renässansens konst, är Gregor Paulssons om tanke och form av stort värde.

Bengt Cnattingius.

Biografi.

Lisa Lundh: Guds spelman. En livsbild från 1200-talets Italien. C. W. K. Gleerups ungdomsböcker n:r 80. 143 s. 1932. Kart. 2: 75.

Mitt upp i serien av indianböcker och andra äventyrsböcker för ungdomen har Gleerups förlag placerat en biografi över Frans av Assisi. Jag tror inte denne själv skulle blivit chockerad av sällskapet. Och uppslaget är ju förträffligt: varför inte sätta välgjorda och tillförlitliga livsskildringar under den läshungriga ungdomens ögon? Det är ett gott sällskap. Lisa Lundh kan f. ö. konsten att berätta. Språket flyter vackert, en del sydsvenska provinsialismer stöta inte och teckningen av mannen och hans verk är livfull. Mätte förlagets strävan här mötas av förståelse, så att flera biografier av kyrkans hjältar bli tillgängliga för de unga. A. A.

Lägre organistexamen sommaren 1933.

Lund: examinator J. Hedar, censorer: A. Nygren, O. Morales och B. Anrep-Nordin.

Examinander: Lennart Bengtsson, Folke Gustafsson, Ake Åkesson, Thor Albertsson, Erik Fondell, Ina-Maj Salomonsson, Gurli Svensson, Ake Paulin, Sigurd Ekblad, Eb-

be Lindskog, Tage Jönsson, Gunilla Holmström, Ruth Josephsson, Helge Adlers, David Hallberg, Nanny Westerblad, Ebbe Andersson, Nils Otto Bengtsson, Gösta Ahlund, Ella Andersson, Maja Jönsson, Friedeborg Olsson, Hans Olsson, Allan Sandelius, Ellen Sjöman. 9 underkända.

Kalmar: examinator D. Becker, censorer: S. Sjöberg, H. Cederwall, A. Thornell. (Prof. O. Olsson inställde sig i st. f. Dir. Sjöberg, som av sjukdom blivit förhindrad.)

Examinander: Ragnar Björkman, Sigfrid Carlsson, Per Edvall, Sven Gustafsson, Nils Hallgren, Axel Henmark, Nils Håkansson, Agnes Jonsson, Helge Lundmark, Anna Möller, Ruben Norberg, Viking Schultz, Bertil Sjöberg, Kristina Svensson, Gösta Wigerstam. 2 underkända.

Göteborg: examinator H. Asplöf, censorer: R. Jansson, I. Widéen och B. Anrep-Nordin.

Examinander: John Olof Olausson, Bengt A. Bengtsson, Annie K. M. Wallerius, Arvid E. Augustsson, John G. Valenius Häggstam, Gullan Larsson, Erik H. Tholén, Margit I. Cederlöf, Karl-Erik V. Larsson, Märta A. Karlsson, Kerstin T. Arvidsson, Inez B. A. Johansson, Anna M. Olsson, Eskil J. Karnå, Gunnar Ternstrand, Birgit S. Mähle, Per C. D. Johansson. 1 underkänd.

Linköping: examinator R. Darell, censorer: F. M. Allard, I. Widéen och H. Cedervall.

Examinander: Valter Karlsson, Gillis Andersson, Emeric Carlsson, Ebba Herrman, Ingebritt Welde, Sven Lundström, Margit Victoria Svensson, Signe Hellgren, Molly Amér, Gunnar Andersson, Ake Berg, Ivar Hansson, Nils Johansson, Georg Sandqvist, Ivar Jonsson, Martin Söderberg, Karl-Axel Wedell, Wiola Wallin, Bengt Liljedorff, Sverre Larsson, Inga Sahlström. 1 underkänd.

Uppsala: examinator H. Weman, censorer: G. Lizell, O. Olsson och H. Lindqvist.

Examinander: Alfr. S. Adamsson, Gösta Bergstedt, Sten E. S. Carlsson, Rolf S. O. Eriksson, Linnéa Hultberg, Tyra V. Jakobsson, Carl T. Larsson, Ingrid E. A. Larsson, Fredrik M. Lindsjö, Nils R. Ling, Karl A. F. Löw, Axel V. Sors, Ruben I. G. Werssell, Ake Wilund. 1 underkänd.

Falun: examinerator: C. Rogberg, censorer: H. Berggren, A. Jobs o. H. Lindqvist.

Examinander: Sven V. Allius, Per O. E. Berggren, Per A. Bäckman, Hanna E. Daniels, Knut H. N. Edlund, Vilhelm B. Form, Karl G. Forsgren, Erik G. Geite, Erik J. Granqvist, Johan E. Jansson, Ragnar A. E. Johansson, Gunnar L. Karlegård, Märta R. E. Karlsson, Otto E. Karlsson, Tyra M. Karlsson, Gustaf H. Lindholm, Anders F. Manell, Nils G. Nilsson, Karl Hj. Nähr, Arvid S. Palmqvist, Anders A. Svensk, Janne J. W. Svensson,

Anders J. H. Törnqvist, Rut M. Ugglen, Jacob Gunnar Odén, Sven B. Dahlström, Gustaf A. F. Johnsson. Alla godkända.

Härnösand: examinerator K. Engquist, censorer: D. Rudin, D. Murgård och J. Hult.

Examinander: Erik Häggström, Johan Johansson, Karl-Gustaf Kahn, Karl Gustaf Lundberg, Fredrik Lundqvist, Gustaf Norlin, Harald Rönnqvist, Jonas Söderberg, Rune Westman, Edward Wiklund, Gustaf Wikström, Jenny Persson, Helena Sundström. Alla godkända.

Luleå: examinerator G. Harlin, censorer: S. Holmberg, A. Nordvall och I. Hansson.

Examinander: Sven Dahlberg, Gunvor Stenberg, Holger Sandberg, Knut Danielsson, Johan Malmström, Tore Johansson. 1 underkänd.

Summa 149 anmälda, därav 134 godkända.

Meddelanden.

Val. I Råneå, Nb., J. H. Noreus, Holmsund, i Köping, Kalm., K. Törnvall, Rystad, i Bäckebo, Kalm., E. Järn, därstädes, i Tutaryd, Kron., K. G. Sandvall, Västra Ryd, i Gustafs, Kopp., E. Björnsson, Riala, i Sparrsätra, Upps., D. Öberg, därstädes, i Transtrand, Kpb., Reinhold Johansson, Botkyrka, i Höglinge, Krst., G. Sjöholm, därstädes, i Mattered, Krst., Hugo Hårdstedt, V. Torup, i Tostared, Älvsb., B. Johansson, Karlanda.

I Kungl. Musikaliska Akademiens orgelklass hava antagits följande elever: Hallgård Fogelqvist, Bengt Franzén, William Jonsson, Bengt Sterner och Agneta Wachtmeister.

Till Sveriges Prästerskap och kyrkomusiker. Undertecknad, som sedan många år sysslat med svensk korallhistoria, vore synnerligen tacksam för upplysningar om korallhandskrifter från 1700-talet, vilka möjligen finnas bevarade i kyrkoarkiv eller privata samlingar. Ev. meddelanden torde godhetsfullt sändas till Kungl. Musikaliska Akademiens bibliotek, Stockholm.
Gösta Morin.

Liturgisk-kyrkomusikalisk kurs, omfattande föreläsningar och övningar i kördirigering, talteknik, tonbildning, orgelspel samt korall- och liturgisk sång, har pågått i Skellefteå under tiden 14—19 augusti. I kursen, som anordnats av Luleå stifts kyrkosångsförbund på initiativ av dess ordförande, kyrkoherde J. Norgren från Kalix, har deltagit ett 40-tal organister och körledare från olika delar av stiftet. Ledare för kursen hava varit musikdirektörerna Adolf Andrén, Örebro, Waldemar Ahlén, Stockholm, samt pastor A. Adell, Lund. Kursen öppnades i stadens kyrkolokal med hälsningstal av kyrkoherde Norgren, varefter hölls föreläsning av direktör Andrén om Röstbesvär—Rösthälsa, några taltekniska spörsmål samt av direktör Ahlén om liturgiskt orgelspel. Därefter vidtog övningar i kördirigering och orgelspelning.

Under kursens fortsättning föreläste pastor Adell om gregoriansk sång och ledde övningar däri. Orgelkonsert gavs i stadens nya kyrka av direktör Ahlén, som spelade kompositioner av Bach, Pachelbel, Widor m. fl. I konserten medverkade kyrkoherde Norgren, som sjöng tvenne

arior. Dessutom hölls i kyrkan en musik-andakt, varvid bl. a. Buxtehudes Magnificat kom till utförande under direktör Andréns ledning. Andakten avslutades med liturgisk aftonbön.

Vid kursens slut tolkade kantor Burström deltagarnas tack till kursens anordnare och ledare, som gjort denna kurs så utomordentligt givande och intressant. Kursen överträffade alla deltagares förväntningar och en allmän önskan är att flera dylika kurser må kunna anordnas inom detta stift, som genom sitt isolerade läge är i starkt behov av impulser från kyrkomusikaliskt livaktigare landsdelar.

Föreningen »Dansk Kirkesang» höll 1—3 augusti årsmöte på Rødding Højskole i Sønderjylland. Deltagarna c:a 170, organister, lärare, lärarinnor och några präster, använde de tre mötesdagarna bl. a. till inlärande av en del gamla psalmer, och övande av körsång, dels a capella, dels med orkesterackompagnement. Till de saker från kyrkomusikens blomstringsperioder, som vederbörande sålunda fingo stifta bekantskap med kommo föredrag, bl. a. om särskilda medeltida bibliska sånger, om »orgelkoraler», om psalmdiktaren Thomas Kingo.

Sista mötesdagen företogs en utflykt till Ribe, varefter å en kyrkokonsert framfördes det som inövats under mötesdagarna.

Kyrkosångsfest i London. Den engelska »Church Music School» anordnade fredagen den 21 juli en stor musikfest i »The Crystal Palace» i London. Över 4,000 sångare från olika köror tillhö-

rande denna skola hade infunnit sig. Bland dessa funnos såväl medlemmar från katedralerna som från bykyrkorna. Festligheten hade form av gudstjänst och inleddes med en procession till estraden av de i vita mässkjortor (surplices) klädda sångarna. Denna procession, vilken tog över en halvtimme, var mycket imponerande. När alla biskoparna och de övriga höga kyrkliga ämbetsmännen samt koristerna intagit sina platser sjöngs nationalsången, varefter gudstjänsten tog sin början. Davids psalmer sjönges efter tonsättningar av Turle, Attwood och Goss, vidare utfördes Magnificat av Wesley och Nunc Dimittis av Stanford. Åtskilliga motetter och koraler följde därpå. Sångarnas precision samt volymen av deras röster var anmärkningsvärd.

Ärkebiskopen av Canterbury höll efter dessa sångnummer en kort predikan över kyrkomusikens utveckling och om arbetet i den av Doktor Sydney H. Nicholson nyligen grundade kyrkomusikskolan. Till sist sjöngs Hallelujakören ur »Messias».

Från dirigentpulten ledde Dr. Nicholson på ett förtjänstfullt sätt de väldiga tonvägarna och Dr. Ernest Bullock, organist i Westminster Abbey, ackompanjerade på orgel.

Ändamålet med denna kyrkosångsfest var, att intressera allmänheten för den gamla engelska sacrala sången, och samtidigt insamla medel till en fond för skolan. Denna skolas uppgift är: 1) att undervisa prästerskapet i den svåra konsten att mässa, och 2) att utbilda korister för alla Englands kyrkokörer.

Gunhild Schedin.

o. W. nr 2 eller W. F. Bach: Durch Adams Fall (Ch. a. M.).

För aftonsången:

Sv. psb. 498: 1—5; 668: 2—6; 469: 6—8.

För veckans dagliga andakter:

Månd. 27. Sv. psb. 666: 1—2; 666: 6. Psalt. 19: 2—7. Joh. 21: 1—25.

Tisd. 28. Sv. psb. 496: 1—2; 496: 3. Psalt. 39: 5—14. 1 Joh. 1: 1—2: 17.

Onsd. 29. Sv. psb. 499: 2; 499: 5—6. Psalt. 119: 1—7. 1 Joh. 2: 18—3: 12.

Torsd. 30. Sv. psb. 665: 1; 665: 2. Psalt. 46. 1 Joh. 3: 13—4: 16.

Fred. 1 dec. Sv. psb. 498: 2; 498: 7. Psalt. 51: 3—14. 1 Joh. 4: 17—5: 21.

Lörd. 2 dec. Sv. psb. 509: 4; 509: 5. Psalt. 96. 2 Joh. v. 1—13.

Nya Orglar.

Från H. Lindegren, Orgelfabrik, Göteborg:

Skälleruds kyrka, Karlstads stift.

Manual I: Borduna 16', Principal 8', Gamba 8', Gedacktflöjt 8', Oktava 4'.

Manual II: Rörflöjt 8', Salicional 8', Voix céleste 8'.

Pedalen: Subbas 16'.

Koppel och kombinationer: Unisonkoppel: I/P., II/P., II/I.

Oktavkoppel: 4' I, 16' II. Fasta kombinationer: Piano, Mezzoforte, Forte, Tutti, Automatisk pedalväxel. Crescendoverk för hela orgeln.

Skredsviks kyrka, Göteborgs stift.

Manual I: Borduna 16', Principal 8', Gamba 8', Flöjt 8', Oktava 4', Trumpet 8'.

Manual II: Violin 8', Rörflöjt 8', Salicional 8', Voix céleste 8', Gedacktflöjt 4'.

Pedalen: Subbas 16', Violoncell 8'.

Koppel och kombinationer: Unisonkoppel: I/P., II/P., II/I. Oktavkoppel: 4' I, 16' II. Fasta kombinationer: Piano, Mezzoforte, Forte, Tutti. Registersvällare. Automatisk pedalväxel. Crescendoverk för Man. II.

Gryts kyrka, Lunds stift.

Manual I: Borduna 16', Principal 8', Flöjt 8', Oktava 4'.

Manual II: Gedackt 8', Salicional 8', Gemshorn 4', Sesquialtera 2 kor., Blockflöjt 2'.

Pedalen: Subbas 16', Flöjtbas 8'.

Koppel och kombinationer: Unisonkoppel: I/P., II/P., II/I. Oktavkoppel: 4' II/I, 16' II/I, 4' P. Fasta kombinationer: Mezzo-

forte, Forte, Tutti. En fri kombination. Pianopedal. Tremulant II. Crescendoverk II.

Dörrarps kyrka, Växjö stift.

Manual I: Borduna 16', Principal 8', Flöjt 8', Oktava 4'.

Manual II: Rörflöjt 8', Salicional 8', Voix céleste 8', Gemshorn 4'.

Pedalen: Subbas 16'.

Koppel och kombinationer: Unisonkoppel: I/P., II/P., II/I. Oktavkoppel: 4' I, 16' II. Fasta kombinationer: Mezzoforte, Forte, Automatisk pedalväxel. Crescendoverk för hela orgeln.

Dädesjö kyrka, Växjö stift. (Tillbyggn.)

Manual I: Borduna 16', Principal 8', Gamba 8', Flüte harmonique 8' (ny), Gedackt 8', Oktava 4', Trumpet 8'.

Manual II: Lieblichgedackt 16' (ny), Violinprincipal 8', Rörflöjt 8', Salicional 8', Voix céleste 8' (ny), Violin 4', Flöjt vibrato 8' (ny).

Pedalen: Violon 16' (ny), Subbas 16', Violoncell 8'.

Koppel och kombinationer: Unisonkoppel: I/P., II/P., II/I. Oktavkoppel: 4' I, 16' II (nytt). Fasta kombinationer: Piano, Mezzoforte, Forte, Tutti. Pianopedal (nytt), Crescendoverk II.

Gällstads kyrka, Göteborgs stift.

Manual I: Borduna 16', Principal 8', Gamba 8', Jubalflöjt 8', Oktava 4', Kornett 3 kor. Trumpet 8'.

Manual II: Basetthorn 8', Gedackt 8', Salicional 8', Voix céleste 8', Nachthorn 4', Valtflöjt 2'.

Pedalen: Subbas 16', Gedacktbas 16', Violoncell 8', Borduna 8', Basun 16'.

Koppel och kombinationer: Uniskoppel: I/P., II/P., II/I. Oktavkoppel: 4' I, 4' II, 16' II. Fasta kombinationer: Mezzoforte, Forte, Tutti. En fri kombination. Registerställare. Automatisk pedalväxel. Crescendo II.

Från Akerman & Lund i Sundbyberg.

I *Sandvikens nya kyrka*, Ärkestiftet, 37 register, fördelade på 3 manualer och pedal, 58 resp. 30 toners omfång.

Disposition: Man. I: Principal 16', Principal 8', Gamba 8', Dubbelflöjt 8', Borduna 8', Oktav 4', Hållflöjt 4', Mixtur 4' chor, Trumpet 8'. Man. II: Borduna 16', Principal 8', Fugara 8', Fl. harm. 8', Kvintadena 8', Gemshorn 4', Fl. oktaviante 4', Flageolet 2', Kornett 3 chor, Klarinett 8', Corno 8', Manal III: Gedackt 16', Basetthorn 8', Violin 8', Salicional 8', Voix celeste 8', Rörflöjt 8', Spetsflöjt 4', Sesquialtera 2 chor, Waldflöjt 2', Oboe 8'. Pedal: Kontrabas 16, Subbas 16', Ekobas 16 (transmitt. fr. Gedackt 16 i III), Violoncell 8',

Gedackt 8' (transmitt. fr. Rörflöjt 8) Flöjt 4' och Basun 16'.

Koppel m. m. I/P, II/P, III/P, II/I, III/I, III/II. Oktaven högre I/I, okt. lägre II/I och III/III.

Regeras med registerandrag och trampor. Kollektiv: Piano, Mezzoforte, Forte o. Tutti. Tre fria kombinationer. Utlösning (handregister »in»). Regeras med knappar och trampor utlösande varandra. Automatisk pedalväxel. Rörverk »av». Knappar med hakinrättning. Registerställare. Crescendo för man. I, II o. III (Balanstrampor). Visare för registersällare. Visare för vind. Registerandragen utgöras av andragknappar å ömse sidor, om manualerna. De fria kombinationerna inställas medelst små knappar över varje registerandrag. Lufttillförseln sker medelst elektrisk orgelfläkt. Pneumatiskt system. Till fasad har orgelns ljudande pipor dekorativt uppställts. Sålunda har bl. a. Principal 16' helt utförts av tenn för detta ändamål (största pipan vägnande c:a 55 kg.). Orgeln besiktigades d. 4 december 1931 av Musikdir. O. Lindberg, Stockholm.

Preludiesamlingar och Kyrkomusik

Modulationer och preludier. Av Otto Olsson. Kr. 1: 50.

Koralförspel. Av D. Olson och A. G. Joelson. Kr. 2: 75.

Femtio koralförspel. Av John Morén. Kr. 2: 50.

Fyrtio koralförspel utgivna av Ärkestiftets organistförening. Kr. 2: 25.

Fyrtio nya koralförspel utgivna av Ärkestiftets organistförening. Kr. 2: 25.

Preludier på koralmotiv. Av Daniel Rudin. Kr. 3: —.

Hemmets koralbok. (Ps. 1—673.) (Nyhet.) Endast första versens text av koralens huvudspsalm. Klotb. 4: 50.

Den svenska koralboken. (Ps. 1—673.) Av Konungen godk. 1921. Med fullständig text. Klotb. 21: —.

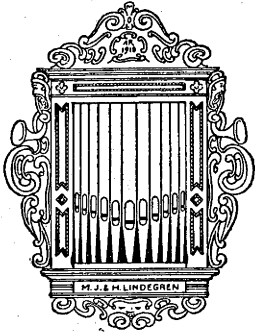
Koralbok för skola och hem. (Ps. 1—673.) Endast första versens text av koralens huvudspsalm. Klotb. 6: —, skinnb. 12: —.

Kyrkomusikens historia. Av C. A. Moberg. Kr. 11: —.

Liturgik. Av A. O. T. Hellerström. Häft. 7: 50, inb. 8: 50.

Den gregorianska sången. Av Knut Peters. Häft. 3: 50, inb. 4: 50.

SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

H. Lindegren, Orgelfabrik

2:dra Långgatan 39, GÖTEBORG
TELEFONER: Bostad och Kontor 426 38, Fabriken 493 38

Tillverkning av piporglar med precis tonangivning och en enastående hållbarhet. Intonationen utföres efter såväl äldre som nyare metoder.

Verkligt kvalitetsarbete till moderat pris
Över 25 års praktik

EVANGELISK TIDEGÄRD

NYHET: Tidegudstjänster för en söndag och dess helgsmål. Pris 2:50.

UNDER

UTGIVANDE: Vesper och matutin för Allhelgonatiden.

C. W. K. Gleerups Förlag, Lund.

LEDIGFÖRKLARADE KYRKOMUSIKERTJÄNSTER

A. Enbart kyrkliga tjänster.

I Västra Alstad (adr. Alstad, Malmöhus län) sökes före 16 okt. Lön 700 kr.

B. Förenade med folkskollärarejänster.

I Kärrmossen (Arvika landsförsamling, Arvika) sökes före 22 sept. Skolform B1. Lön 700+100 kr.

I Larf (adr. Larf, Skaraborgs län) sökes före 23 sept. Lön 500 + 100 + 100 kr.

I Voxna (adr. Voxna bruk, Gävleborgs län) sökes före 28 sept. Skolform B1c. Lön 600 + 200 kr.

I Mätteröd (adr. Mätteröd, Kristianstads län) sökes före 29 sept. Lön 600 kr.

I Gustafs (adr. Gustafs, Kopparbergs län) sökes före 3 okt. Skolform A. Lön 800 kr.

I Alanäset (adr. Alanäset, Jämtlands län) sökes före 5 okt. Skolform B2. Lön 800 kr.

260 Hymner för kyrkokörerna

ha hittills utkommit i vår serie. Förteckning gratis.

Diakonistyrelsens Förlag, Stockholm 7.

Herman Nordfors & Co. PIPORGELFABRIK LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145. Tel. Bostaden 592.

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner. Moderniseringar, insättning av elektrisk bälgdrift och stämningar utföras omsorgsfullt. Finaste intyg från framstående musici. Dispositions- och kostnadsförslag på begäran omgående gratis.

För ORGANIST- EXAMEN förbereder:

Elof Lapsén
Domkyrko-organist
Växiö

BIBLAR GODA BAND
BILLIGA PRISER
PSALMBÖCKER
DIAKONISTYRELSENS BOKFÖRLAG, STOCKHOLM

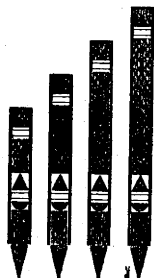
ÅKERMAN & LUNDS NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

KUNGL. HOVLEVERANTÖR.

Tel. 26

SUNDBYBERG

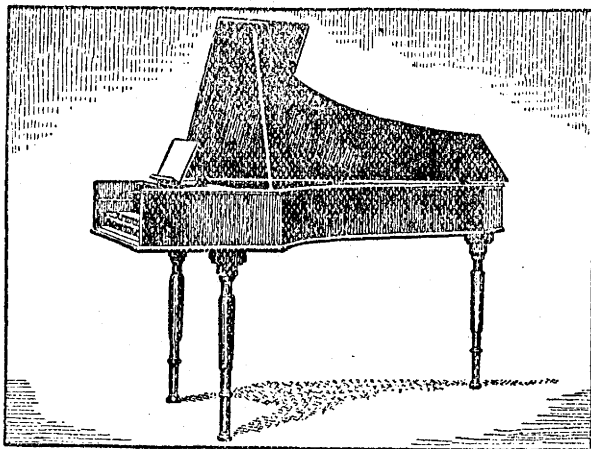
Tel. 26

Tillverkning av Piporglar
för kyrkor, kapell och konsertsalar.

Om- och tillbyggnader,
reparationer, omstämningar och ren-
göringar av gamla orgelverk, samt
inmontering av elektriska blåsverk
utföras.

*Uteslutande svenskt material och
arbete.*

*Vänner av
klassisk
musik !*

En Cembalo, Spinett eller Clavicord är oundgänglig för
att stilrent kunna återgiva gammal musik.

*Gynnsamma priser och betalningsvillkor erbjuder
den på detta område världsberömda firman*

J. C. Neupert, Nürnberg, Tyskland